

**T.C.  
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI  
ARAP DİLİ VE BELAĞATI BİLİM DALI**

**ARAP DİLİNDE MARİFE İSİMLER VE  
MARİFELİK-NEKRELİĞİN  
ANLAM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

**ŞEYDA HANIM YİĞİTER**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN:  
PROF. DR. İBRAHİM SARMIŞ**

**KONYA-2019**





T.C.  
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ  
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



### YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şeyda Hanım YİĞİTER
	Numarası	138106011051
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı - Arap Dili ve Belağatı Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. İbrahim SARMIŞ
	Tezin Adı	Arap Dilinde Marife İsimler ve Marifelik-Nekreliğin Anlam Üzerindeki Etkisi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Arap Dilinde Marife İsimler ve Marifelik-Nekreliğin Anlam Üzerindeki Etkisi başlıklı bu çalışma 31/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	İbrahim SARMIŞ	
2	Prof. Dr.	Tacettin UYUN	
3	Doç. Dr. M. Vehbe	M. Vehbe DEERİ	


 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--------------------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

### BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şeyda Hanım YİĞİTER		
	Numarası	138106011051		
	Ana Bilim /BilimDalı	Temel İslam Bilimler/ Arap Dili ve Belağatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	<input checked="" type="checkbox"/>	
		Doktora	<input type="checkbox"/>	
Tezin Adı	Arap Dilinde Marifelik-Nekreliğin Anlam Üzerindeki Etkisi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

  
Şeyda Hanım YİĞİTER

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--------------------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

## ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şeyda Hanım YİĞİTER		
	Numarası	138106011051		
		Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı - Arap Dili ve Belağatı Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	+	Tezli Yüksek Lisans
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. İbrahim SARMIŞ		
Tezin Adı	Arap Dilinde Marife İsimler ve Marifelik-Nekreliğin Anlam Üzerindeki Etkisi			

Arapçada isim, fiil ve harf olmak üzere üç kelime çeşidi vardır. Bunlardan biri olan ismin anlamını belirlilik açısından ele alan marifelik nekrelik konusu, kastedilen mananın doğru bir şekilde anlaşılması ve yorumlanması için büyük önem arz etmektedir.

Araştırmamız giriş, üç bölüm ve sonuçtan meydana gelmektedir. Girişte araştırmanın konusu, amacı, yöntemi ve kavramsal çerçeve hakkında genel bilgi verilmiştir. Birinci bölümde marife isim olan zamir, hâs (özel) isim, işâret isimleri, mevsul isimler, başına lam-ı tarif gelen isimler, marifeye muzaf olan isimler ve nekre-i maksude konuları; ikinci bölümde nekre isim ve çeşitleri örneklerle anlatılmıştır. Üçüncü bölümde marife ve nekre kelimelerin anlam üzerindeki etkileri Arapça eserlerden, hadislerden ve ağırlıklı olarak ayetlerden örnekler verilerek ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise konu genel olarak özetlenmiştir.

 <b>KONYA</b>	<b>T.C.</b> <b>NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ</b> <b>Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü</b>	 <b>SOSYAL BİLİMLER</b> <b>ENSTİTÜSÜ</b>
---------------------------------------------------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

### ABSTRACT

<b>Author's</b>	Name and Surname	Şeyda Hanım YİĞİTER		
	Student Number	138106011051		
	Department	Basic Department of Islamic Sciences – Field of Arabic Language and Rhetoric		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	+	Master's Degree (M.A.)
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. İbrahim SARMIŞ		
Title of the Thesis/Dissertation	Definitive Nouns and Definiteness in Arabic Language – Effects of Ambiguity on Meaning			

There are three types of words in Arabic language, namely nouns, verbs and letters. Among them, the subject of definiteness and indefiniteness which deals with the meaning of the nouns in terms of definiteness is of utmost importance for the correct understanding and interpretation of the implied meaning.

This study consists of introduction, three parts and conclusion. Introduction part provides general information about the subject matter, objectives and conceptual framework of the study. First part deals with pronouns as definite noun, proper nouns, demonstrative nouns, adjective affixes (*mevsul* nouns), nouns with ال prefixes genitives of possessive constructions and implied meaning of the indefinite nouns (*nekre-i maksude*) whereas second part deals with indefinite noun and its types along with several examples. In the third part, the effects of definite and indefinite words on the meanings are studied under the light of examples from Arabic works, hadits and particularly verses of Koran. In conclusion, the subject matter of the study is broadly summarized.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü  
 Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA  
 Tel: 0 332 201 0060 Faks: 0 332 201 0065 Web: www.konya.edu.tr E-posta: sosbil@konya.edu.tr

## İÇİNDEKİLER

ÖZET .....	I
ABSTRACT.....	II
TABLolar LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR.....	VI
ÖNSÖZ .....	VII

### GİRİŞ

#### MARİFELİK-NEKRELİK KONUSUNUN DİLDEKİ YERİ

1. Dilin Tanımı.....	1
2. Arap Dilinin Önemi.....	2
3. Sarf ve Nahiv İlmi.....	2
4. Yapısı Bakımından Kelime ve Çeşitleri.....	3
4.1. İsim.....	4
4.2. Fiil .....	4
4.3. Harf.....	4
5 Anlam Bakımından İsim Çeşitleri.....	5

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### MARİFE (BELİRLİ) VE NEKRE (BELİRSİZ) İSİMLER

1.1. Marife İsimler .....	6
1.1.2. Marifenin Çeşitleri .....	6
1.1.2.1. Zamirler (الضَّمَائِرُ) .....	6
1.1.2.1.1. Bariz Zamirler.....	8
1.1.2.1.1.1. Munfasıl Zamirler .....	8
1.1.2.1.1.1.1. Merfu Munfasıl Zamirler.....	8
1.1.2.1.1.2. Muttasıl Zamirler .....	10
1.1.2.1.1.2.1. Merfu Muttasıl Zamirler.....	10
1.1.2.1.1.2.2. Mansub Muttasıl Zamirler.....	12
1.1.2.1.1.2.3. Mecrur Muttasıl Zamirler.....	14
1.1.2.1.2. Müstetir Zamirler.....	15
1.1.2.2. Hâs (Özel) İsimler (الأَعْلَامُ) .....	17
1.1.2.2.1. Şahıs Bildiren Hâs İsimler .....	20
1.1.2.2.2. Cins Bildiren Hâs İsimler .....	20

1.1.2.3. İşaret İsimleri (أَسْمَاءُ الْإِشَارَةِ) .....	21
1.1.2.3.1. Yakın İçin Kullanılan İşaret İsimleri .....	23
1.1.2.3.2. Orta Uzak İçin Kullanılan İşaret İsimleri.....	25
1.1.2.3.3. Uzak İçin Kullanılan İşaret İsimleri.....	25
1.1.2.3.4. Mekan İçin Kullanılan İşaret İsimleri .....	26
1.1.2.4. Mevsul İsimler (أَلْأَسْمَاءُ الْمَوْصُولَةُ) .....	29
1.1.2.4.1. Hâs Mevsul İsimler.....	32
1.1.2.4.2. Müşterek Mevsul İsimler .....	35
1.1.2.5. Harf-i Tarifli (أَنَّ) İsimler.....	37
1.1.2.6. Marifeye Muzaf Olan Nekre İsimler .....	41
1.1.2.7. Nekre-i Maksude (النَّكْرَةُ الْمَقْصُودَةُ بِالْبَدَائِي).....	48
1.1.3. Marifeliğin Delalet Yönünden Kapsamı ve Dinsel Hükümlerin Kurulmasındaki Rolü.....	51
1.2. Nekre İsimler .....	54
1.2.2. Nekre nin Çeşitleri.....	57
1.2.2.1. Gerçek Nekre.....	57
1.2.2.2. Hususilik Kazanmış Nekre .....	58
<b>İKİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>MARİFE VE NEKRELİĞİN ANLAM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ</b>	
2.1. Marifeliğin Anlam Üzerindeki Etkisi .....	59
2.2. Nekreliğin Anlam Üzerindeki Etkisi.....	73
SONUÇ .....	75
KAYNAKÇA.....	77
Öz Geçmiş.....	82

**TABLolar LİSTESİ**

Tablo 1.1: Merfu Munfasıl Zamir.....	8
Tablo 1.2: Mansub Munfasıl Zamirler.....	9
Tablo 1.3: Mazi Fiildeki Merfu Muttasıl Zamirler.....	11
Tablo 1.4. Muzari Fiildeki Merfu Muttasıl Zamirler.....	11
Tablo 1.5. Emri Hazırdaki Merfu Muttasıl Zamirler.....	12
Tablo1.6. Mansub Muttasıl Zamirler.....	13
Tablo 1.7. Mecrur Muttasıl Zamirler.....	14
Tablo 1.8. Asıl İşaret İsimleri.....	22
Tablo 1.9. Yakın İçin Kullanılan İşaret İsimleri.....	23
Tablo 1.10. Orta Uzak İçin Kullanılan İşaret İsimleri.....	25
Tablo 1.11. Uzak İçin Kullanılan İşaret İsimleri.....	25
Tablo 1.12. Mevsul İsimler.....	32

**KISALTMALAR**

<i>a.g.e.</i> :	Adı geçen eser
c.:	Cilt
h. :	Hicri
İFAV:	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
m. :	Miladi
nşr. :	Neşreden
s.:	Sayfa
şerh. :	Şerheden
TDK:	Türk Dil Kurumu
DİA:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
thk. :	Tahkik eden
ts. :	Yayın tarihi yok

## ÖNSÖZ

Arap dilinin iki temel disiplini olan sarf ve nahiv ilimlerinin araştırma konusu kelimedir. Kelimenin ise önemli bölümünü isimler teşkil eder. İsimlerin belirli oluşu maksat, gaye ve düşüncelerin doğru anlaşılmasında önemlidir. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'i, sünneti ve bunlar üzerinde yapılan çalışmaları doğru anlamak ve yorumlayabilmek için kelimedenden kastedilen mananın iyi bilinmesi gerekir. Buradan hareketle tezimizin konusunu ismin anlam açısından belirli olup olmamasını ifade eden marifelik ve nekrelilik olarak belirledik. Gramer kitaplarına bakıldığında marife ve nekre isim çeşitleri, bir eserin farklı bölümlerinde veya farklı ciltlerinde yer almaktadır. Konunun dilbilgisi kitaplarında dağınık halde bulunması, kapsamının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle konuyu genel hatlarıyla derlemeyi ve Kur'an ayetlerinde anlama yaptığı etkiyi göstermeyi hedefledik.

Çalışmamız giriş, iki bölüm ve sonuçtan meydana gelmektedir. Girişte araştırmanın konusu, amacı, yöntemi ve kavramsal çerçeve hakkında genel bilgi verilmiştir. Birinci bölümde marife isim ve çeşitleri (zahir, hâs (özel) isim, işaret isimleri, mevsul isimler, başına lam-ı tarif gelen isimler, marifeye muzaf olan isimler ve nekre-i maksude) ile nekre isim ve çeşitleri örneklerle anlatılmıştır. İkinci bölümde ise marife ve nekre kelimelerin anlam üzerindeki etkileri Arapça eserlerden, hadislerden ve ağırlıklı olarak ayetlerden örnekler verilerek ele alınmıştır.

Tez konusunun tespitinden sonuçlandırılmasına kadar tüm aşamalarda maddi manevi destek ve yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. İbrahim SARMIŞ'a, çalışmam boyunca her türlü fedakarlığı ve sabrı gösteren sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şeyda Hanım YİĞİTER

Mayıs, 2019

## GİRİŞ

### MARİFELİK-NEKRELİK KONUSUNUN DİLDEKİ YERİ

Araştırmamızın konusu “Arap Dilinde Marife İsimler ve Marifelik-Nekreliğin Anlam Üzerindeki Etkisi” olarak belirlenmiştir.

Araştırma ile marife olarak kabul edilen isimler, marifelik ve nekreliğin cümle içerisinde geliş şekilleri ve anlama nasıl etki ettiği, Arapça ve Türkçe dilbilimi kaynaklarından araştırılarak, konu ile ilgili örnekler verilerek müstakil bir çalışma yapılması hedeflenmiştir. Böylece okuyucu, belirlilik ve belirsizliğin detaylarını ve anlam üzerindeki etkisini bu çalışmada bulabilecektir.

Araştırmada literatür tarama ve derleme yöntemi kullanılmıştır. Arap dili gramerine dair kaynak kitaplar taranarak konuyla ilgili olan anlatımlar değerlendirilmiştir. Faydalı olacağını düşündüğümüz anlatımlar, konu bütünlüğü sağlanarak değerlendirilmiştir. Literatür bilgileri örneklerle anlatılmıştır. Konuyla ilgili örnekler konu anlatılırken verilerek daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir. Okuyucunun daha kolay ulaşabilmesi için ayet, hadis ve Arapça eserlerden alınan her örneğin kaynağı, dipnotlarda gösterilmiştir. Gerekli görülen ek bilgiler de dipnotlarda verilmiştir.

#### 1. Dilin Tanımı

Dil, her toplumun maksat, gaye ve düşüncelerini ifade ettikleri sesler topluluğudur.<sup>1</sup> İnsanlar arasında duygu ve düşüncelerin ifadesinde kullanılan dil, farklı dillerin birbirine aktarılmasıyla, farklı toplumların da iletişimini sağlar. Böylece dil, insanların birbirini daha iyi ve daha doğru anlamasını sağlar.

Daha kapsamlı bir tanım yapılacak olursa dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, kaynağı bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli

---

<sup>1</sup> Ebu'l-Feth Osman İbn Cinnî, *el-Hasais*, thk.: Muhammed Ali en-Neccâr, el-Mektebetu'l-İlmiyye, Kahire, ts., I, 33.

antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş sosyal bir müessesedir.<sup>2</sup> Bu sesler harf, kelime ve cümlelerden oluşarak insanların duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde aktarmasını sağlar.

İnsanlar tek topluluk iken tek bir dili konuşmuşlar, farklı bölgelere yayılarak, farklı kültür ve medeniyetleri oluşturmuşlardır. Bunun doğal neticelerinden biri de farklı dillerin ortaya çıkmasıdır.

İnsanların farklı bölgelere yayılmasıyla diller çoğalmıştır. Dildeki değişim daha çok coğrafi farklılıktan meydana gelmiştir. Dillerin açılımı ve genişlemesi, yeni bulunan veya keşfedilen eşyaya isim vermekten kaynaklanmış olup<sup>3</sup>, yeni diller ortaya çıkmıştır. Ancak, bir dilin kimliği sadece adlandırmalar ve kelimelerle de ortaya konmamaktadır. Bir dilin oluşumunu, içinde yaşadığı toplumun kültürü koştandırmaktadır.<sup>4</sup>

## 2. Arap Dilinin Önemi

Kur'an nassının anlaşılmasında önemli unsurların başında dil gelir. Çünkü dil, Kur'an'la ilgili doğru yorum ve sonuçlara ulaşmanın en güvenilir yollarından biridir.<sup>5</sup> Kur'an-ı Kerim'in dili Arapça'dır. Ayrıca Peygamber Efendimiz'in Arap olması ve İslam kültürünü oluşturan kaynakların çoğunun Arapça yazılmış olması Arap dilinin önemini daha da artırmaktadır. Böylece Arapça, daha önce belirli bir bölgenin dili iken, Kur'an-ı Kerim'in Arapça olarak inmesi ile tüm Müslümanların ibadetlerinde kullandıkları ortak dil olarak, tüm dünyada kullanılan bir dil olma özelliğine de sahiptir.

## 3. Sarf ve Nahiv İlmi

Arap dili grameri sarf ve nahiv olarak iki temel disipline ayrılır.

<sup>2</sup> Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1984, s.7.

<sup>3</sup> Abdulcelil Candan, "Kur'an Neden Arapça İndirildi? (Gerekçeler ve Amaçlar Üzerine Bir Deneme)", *EKEV Akademi Dergisi*, 2006, sayı:26, s. 38.

<sup>4</sup> Soner Gündüzöz, "Arapçada Kültür-Dil İlişkisi: Arapça'nın Yapılanması ve Algılanmasında Etkili Öğeler", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2005, Sayı: 2, s. 220.

<sup>5</sup> İsmail Aydın, "Kur'an'la İlgili İlk Filolojik Çalışmaların Tefsir İlmi Açısından Değerlendirilmesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2011, sayı: 1, XI, 37.

Sarf kelimesi sözlükte değiştirmek, döndürmek, yönlendirmek gibi anlamlara gelir.<sup>6</sup> Terim olarak, biri ameli, diğeri nazari olmak üzere iki şekilde kullanılır. Amelî sarf, asıl kabul edilen kelimeyi lafız veya anlamla ilgili bir maksat için değişik fiil ve isim vezinlerine dönüştürmektir. Nazari sarf ise i'rab ve binâ dışında kelime durumlarının kurallarını inceleyen ilimdir.<sup>7</sup>

Yani sarf, Arap dilindeki şekilsel birimleri (kalıpları), bunların nereden ve nasıl türetildiklerini, ne şekilde çekiminin yapıldığını kurallar çerçevesinde öğretmeyi hedefleyen bir bilimdir.<sup>8</sup>

Nahiv (sözdizimi, sentaks), sözlükte kastetmeyi, meyletmeyi, yönelmeyi ifade eder.<sup>9</sup> Arap dil alimleri tarafından başlangıçta dille ilgili araştırmaların tümüne birden "nahv" denilmiştir. Daha sonraları ise, "nahv" terimi, sadece grameri ifade etmek için kullanılır hale gelmiştir.<sup>10</sup> Sonuç olarak nahvi, “kelimenin cümle içindeki yerini ve görevini inceleyen bilim dalı”<sup>11</sup> şeklinde tanımlayabiliriz.

#### 4. Yapısı Bakımından Kelime ve Çeşitleri

Sarf ve nahiv ilimlerinin araştırma konusu, kelimenin kendisidir.

Kelime, manası veya cümle içinde gramer vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya sesler topluluğudur.<sup>12</sup> İsim, fiil ve harf olmak üzere üç kısımda incelenir. Arapçada bu üç unsurdan başka bir kelime çeşitdi yoktur. Araştırmamızın konusu gereği ele alacağımız kelime çeşitdi ise isimdir.

<sup>6</sup> Ebu'l-Kasım el-Hüseyn İbn Muhammed Rağıb el-İsfehânî, *el-Mufredât fi Garibi'l-Kur'an*, Daru'l-Mearif, Kahire, 1961/1381, s. 279.

<sup>7</sup> Hulusi Kılıç, “Sarf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (DİA), 2009, XXXVI, 136-137.

<sup>8</sup> Hüseyin Günday, Şener Şahin, *Arapça Dilbilgisi (Sarf Bilgisi)*, Alfa Yayınları, İstanbul, Ekim 2008, s. XIII.

<sup>9</sup> Mütercim Asım Efendi, *el-Okyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit, Kamusu'l-Muhit Tercümesi*, nşr: Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2014, VI, 6007-6008.

<sup>10</sup> Zafer Kızıklı, “Arapça'da Dil Bilimlerinin Tarihsel ve Kavramsal Temelleri”, *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı:30, Ankara, 2007, s. 250.

<sup>11</sup> Mustafa Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi (Nahiv)*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2007, s. 13.

<sup>12</sup> Ergin, *a.g.e.*, s. 95.

#### 4.1. İsim

İsim (اسم), canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins ifade eden, varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir.<sup>13</sup> İsim, zamanla ilişkisiz olarak tek başına bir manaya delâlet eden<sup>14</sup> ve varlıklar hakkında bilgi veren kelimedir.<sup>15</sup>

Varlıklar ve anlamlar onunla bilinir ve konuşmada ona işaret edilir. Örneğin;

<sup>16</sup>.(özgürlük) حُرِّيَّةٌ, (Ömer) عُمَرُ, (ordu) جَيْشٌ, (adam) رَجُلٌ, (kitap) كِتَابٌ

#### 4.2. Fiil

Zamana bağlı olarak eylem veya oluş belirten kelimelere fiil denir.<sup>17</sup> Fiiller, varlıkların hareketleri hakkında bilgi verir<sup>18</sup>. Zaman açısından mâzî, muzâri ve emir olmak üzere üç kısma ayrılır.<sup>19</sup>

#### 4.3. Harf

İsim ve fiil kendi içinde bir nesne ya da olguya delâlet ederken, harfte bu özellik yoktur ve tek başına bir anlam ve fonksiyon belirtmez<sup>20</sup>. Harf, bir anlam ifade edebilmek için başka kelimelere ihtiyaç duyar.<sup>21</sup>

مِنْ، إِنَّ، عَلَى، فِي، لَمْ، هَلْ، مَا

<sup>13</sup>Ergin, *a.g.e.*, s. 218.

<sup>14</sup> Ebu Bekir Muhammed b. Sehl el-Bağdadi İbnu's-Serrac, *el-Usul fi'n-Nahv*, thk.: Abdu'l-Huseyn el-Fetli, Muessesetu'r-Risale, Beyrut, 1985, I, 36.

<sup>15</sup> el-Halil b. Ahmed el-Ferahidi, *Kitabu'l-Huruf ve'l-Edevât*, Daru'l-Kutub, Londra, 2004, s. 75-76.

<sup>16</sup> Ahmed Ayid ve diğerleri, *el-Mu'cemu'l-Arabiyyu'l-Esasi*, Larus Yayınevi, Kahire, 1989, s. 644.

<sup>17</sup> Ali b. Muhammed eş-Şerif el-Curcani, *Kitâbu't-Ta'rifât*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşli, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 2007, 2. Baskı, s. 246.

<sup>18</sup> el-Ferahidi, *a.g.e.*, s. 75-76.

<sup>19</sup> M. Sadi Çöğenli, *Âyet ve Hadis Örneklili Arapça Dilbilgisi Sarf*, Cantaş Yayınları, İstanbul, 2010, 2. Baskı, 11.

<sup>20</sup> Mehmet Ali Şimşek, "Arap Dilinde Zâid Edatların İletişim Değeri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2001, Sayı:2, V, 389.

<sup>21</sup> el-Cami, Abdurrahman b. Ahmet, *el-Fevâidu'z-Ziyâiyye*, (1. Baskı), thk: Ahmet Azvu İnaye, Ali Muhammed Mustafa) Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 2009 I, 35.

Tek başına anlam ifade etmeyen harfler, ancak başka kelimelerle kullanıldıklarında anlam kazanırlar.

### 5 Anlam Bakımından İsim Çeşitleri

Bir iletişim aracı olan dilin kelime dağarcığının önemli bölümünü isimler teşkil etmektedir. İsimlerin mahiyetinin belirlenmesi olgusu, konuşanla dinleyen arasındaki dilsel iletişimin sağlıklı olmasını sağlayan önemli araçlardan birisi olarak karşımıza çıkar. Zira ismin belirli olması veya olmaması, ismin gösterdiği ve delalet ettiği şeyin bazı farklı özelliklerine işaret eder. Böylece dinleyen, kendisine söylenen şeyden ne kastedildiğini tam olarak anlayabilir hale gelir.<sup>22</sup>

İsimlerin belirli veya belirsiz anlamlar ifade etmesinin nahiv kitaplarındaki adı marife ve nekredir.

Ayetlerin, hadislerin ve Arapça olarak yazılan tüm eserlerin doğru anlaşılıp yorumlanabilmesinde marifelik ve nekreliliğin önemi büyüktür. Zira Arapçada marife ve nekre kelimelerin bulunmadığı bir cümle tasavvur etmek mümkün değildir. Çünkü cümlede kullanılan bir isim ya marifelik ya da nekrelilik alametlerinden birini taşımak zorundadır. Bu alametlere göre de cümlenin anlamında değişiklikler olmaktadır.

---

<sup>22</sup>Nejdet Gürkan, "Arapça'da "El" Takısı ve Fonksiyonları", *EKEV Akademi Dergisi*, sayı:18, Kış 2004, s. 358.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### MARİFE (BELİRLİ) VE NEKRE (BELİRSİZ) İSİMLER

#### 1.1. Marife İsimler

Marife mastarı (الْمَعْرِفَةُ), kökü عَرَفَ (bilmek) olup, bir şeyi bilmek, onu idrak etmek, tanımak demektir. Nahiv ilminde marife, belirli bir şeyi gösteren isimdir.<sup>23</sup>

فَاطِمَةُ، إِسْتَنْبُولُ، هُوَ (O, İstanbul, Fatıma) gibi kelimeler marife kelimelerdir.

Yani, konuşan veya okuyan kişi tarafından bilinen isimlerdir.

#### 1.1.2. Marifenin Çeşitleri

Marife; zamir, hâs (özel) isim, işâret isimleri, mevsul isimler, başına lam-ı tarif gelen isimler, marifeye muzaf olan isimler ve nekre-i maksude olmak üzere 7 gruba ayrılmaktadır.<sup>24</sup> Bu gruplar da kendi içinde bölümlere ayrılmakta, farklı özellikleri bünyesinde taşımakta ve anlama etki etmektedir.

##### 1.1.2.1. Zamirler (الضَّمَائِرُ)

Zamir (ضَمِيرٌ), ضَمَرَ kökünden gelmekte olup, çoğulu الضَّمَائِرُ ‘dir. Muzmar (الْمُضَمَّرُ) olarak da isimlendirilir.<sup>25</sup> Ardında bir nesne veya kimse olan, dolayısıyla bir adın yerini tutan kelimeye zamir denir.<sup>26</sup>

Arap dilinde zamir, kendisinden bahsetmesi itibariyle mütekellim, sözün kendisine yönelmesi itibariyle muhatab, lafzen, manen veya hükmen daha önce anılan itibariyle de gaib için konulmuş kelimelerdir.<sup>27</sup>

<sup>23</sup> Emil Bedi’ Yakub, *Mevsuatu Ulumi’l-Lugati’l-Arabiyye*, Dar u’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut, 2006, VIII 8, 544.

<sup>24</sup> Yakub, *a.g.e.*, s. 544.

<sup>25</sup> en-Nadiri, Muhammed Esad, *Nahvu’l-Lugati’l-Arabiyye*, Daru’l-Asriyye, Beyrut, 2007, s. 141.

<sup>26</sup> Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, TDK Basımevi, Ankara, 1986, s. 356.

<sup>27</sup> Mehmet Şirin Çıkar, “Arap Gramer İlminde Zamir/Adılın Zikri Konusu Üzerine”, *Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14-15. sayı, 2011, s. 168.

Ben (mütekellim) hastayım.

أَنَا مَرِيضٌ

Sen (muhatap) hastasın.

أَنْتَ مَرِيضٌ

O (gaib) hastadır.

هُوَ مَرِيضٌ

Arap gramer ilminde zamirler, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde açık olmalarından dolayı marifelik bakımından başta gelirler.<sup>28</sup> Çünkü zamir için muhakkak surette bir merci‘ (zaminin kendisine döndüğü şey) söz konusudur.<sup>29</sup> Bu da zamiri belirli hale getirmektedir.

Türkçeden farklı olarak Arapçada kadınlar ve erkekler için ayrı zamirler kullanılır. Ayrıca Türkçede ikil kullanım bulunmazken, Arapçada bu da mevcut olup, müzekker ve müennesi için (اِنَّهُمَا, هُمَا) ortak kelime kullanılır.

O (müfred-müzekker) bir öğretmendir.

هُوَ مُعَلِّمٌ

O (müfred-müennes) bir öğretmendir.

هِيَ مُعَلِّمَةٌ

O ikisi (tesniye-müennes) öğretmenlerdir.

هُمَا مُعَلِّمَتَانِ

Zamirlerin hepsi mebnidir. Yani cümlede nerede gelirse gelsin son harfinin harekesi değişmez. Cümlede ref<sup>30</sup>, nasb veya cer yerinde gelebilirler.<sup>30</sup> Ancak mahallen olarak irab edilirler. Zamirlerin mebni olmasının sebebi, harflere benzemeleridir.<sup>31</sup>

Zamirler bariz ve müstetir (gizli, örtülü) olmak üzere iki kısımdır.

<sup>28</sup> Ramazan Meşe, Gaib Zamirinin Mercii ve Tespitinin Meallere Yansımaları, *Bilimname Düşünce Platformu XXX, 2016/1*, s. 467.

<sup>29</sup> Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-Vafi*, Daru'l-Maarif bi Mısır, Kahire, 1974, I, 255.

<sup>30</sup> İbn Akil, Bahauddin Abdullah, *Şerhu İbn Akil*, thk: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, 1988, s. 91.

<sup>31</sup> İbn Umri Kasım el-Muradi, *Tavzihu'l-Mekasid ve'l-Mesalik bi Şerhi Elfiyeti İbn Malik*, thk.: Abdurrahman Ali Suleyman, Daru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire, 2001, 1/362.

### 1.1.2.1.1. Bariz Zamirler

Bariz zamir, lafızda görünen ve konuşmada söylenen zamirlerdir. Munfasıl (ayrı) ve muttasıl (bitişik) olmak üzere iki kısma ayrılır.<sup>32</sup>

#### 1.1.2.1.1.1. Munfasıl Zamirler

Bir kelimeye bitişik olmadan kullanılan ve başlı başına anlamları olan zamirlerdir.<sup>33</sup>

Munfasıl zamirler, cümledeki yerine göre merfu ve mansub olarak iki kısma ayrılırlar.<sup>34</sup> Ancak cer mahallinde asla bulunmazlar.<sup>35</sup>

#### 1.1.2.1.1.1.1. Merfu Munfasıl Zamirler

Herhangi bir kelimeye bitişik olmayan, cümle içerisinde özne durumunda yani merfu durumunda bulunan zamirlerdir.

	Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
Müzekker	هُمَّ(onlar)	هُمَا(o ikisi)	هُوَ (o)	Gaib
Müennes	هُنَّ(onlar)	هُمَا(o ikisi)	هِيَ(o)	Gaibe
Müzekker	أَنْتُمْ(siz)	أَنْتُمَا(siz ikiniz)	أَنْتَ(sen)	Muhatab
Müennes	أَنْتُنَّ(siz)	أَنْتُمَا(siz ikiniz)	أَنْتِ(sen)	Muhataba
Müşterek	أَنْحُنُّ(biz)	أَنْحُنُّ(biz)	أَنَا(ben)	Mütekellim

Tablo 1.1. Merfu Munfasıl Zamir

<sup>32</sup> George Şahin Atıyye, *Sullemu'l-Lisan fi's-Sarf ve'n-Nahv ve'l-Beyan*, Beyrut, Daru Reyhani, 4. Baskı, s. 167.

<sup>33</sup> İbrahim Sarmış, *Metin ve Alışturmalarla Uygulamalı Arapça Dilbilgisi*, Esra Yayınları, Konya, 2011, s. 244.

<sup>34</sup> Ebu Muhammed Abdullah Cemaluddin İbn Hişam el-Ensari, *Şerhu Katri'n-Neda ve Belli's-Sada*, thk: Muhammed Muhyiddin Abdu'l-Hamid, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, 1994, s. 168.

<sup>35</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 95.

Umumiyetle söze kendisiyle başlanan veya إِلا ‘dan sonra gelen zamirdir.<sup>36</sup>

Onlar lokantaya gidiyor.

هُم دَاهِبُونَ إِلَى الْمَطْعَمِ

Çocuğun annesi “Öğretmen sen misin?” diye sordu.

سَأَلَتْ أُمُّ الْوَلَدِ: هَلْ الْمُعَلِّمُ أَنْتَ ؟

Sadece ben okudum.

مَا قَرَأَ إِلَّا أَنَا

#### 1.1.2.1.1.1.2. Mansub Munfasıl Zamirler

Türkçedeki ismin e,i hali anlamını ifade ederler. Cümlede meful (nesne) ve mansub durumda bulunurlar. Son harflerinin hareketleri değişmediğinden cümlede buldukları yer itibariyle mansub kabul edilirler.<sup>37</sup>

	Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
Müzekker	إِيَّاهُمْ (onları, onlara)	إِيَّاهُمَا (o ikisini, o ikisine)	إِيَّاهُ (onu, ona)	Gaib
Müennes	إِيَّاهُنَّ (onları, onlara)	إِيَّاهُمَا (o ikisini, o ikisine)	إِيَّاهَا (onu, ona)	Gaibe
Müzekker	إِيَّاكُمْ (sizi, size)	إِيَّاكُمَا (siz ikinizi, siz ikinizi)	إِيَّاكَ (seni, sana)	Muhatab
Müennes	إِيَّاكُنَّ (sizi, size)	إِيَّاكُمَا (siz ikinizi, siz ikinizi)	إِيَّاكِ (seni, sana)	Muhataba
Müşterek	إِيَّانَا (bizi, bize)	إِيَّانَا (biz ikimizi, biz ikimize)	إِيَّايَ (beni, bana)	Mütakellim

Tablo 1.2. Mansub Munfasıl Zamirler

Onu, sana ben verdim.

أَعْطَيْتُكَ أَنَا إِيَّاهُ

<sup>36</sup> el-Galayini, Mustafa, *Câmiu'd-Durûsi'l-Arabiyye*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, 1993, s. 119.

<sup>37</sup> Sarmış, a.g.e., s. 245.

Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

Arkadaşlarını ve beni üzüyorsun.

تُحْزِنُ أَصْدِقَاءَكَ وَإِيَّايَ

Zamirlerin başında gelen **إِيَّا**, zamirin fiilden ayrı yazılmasını sağlar. Ancak, tek başına bir anlam ifade etmez.

#### 1.1.2.1.1.2. Muttasıl Zamirler

Fiilin, ismin veya harfin sonuna bitişik olarak gelebilen zamirlerdir. Peşpeşe iki muttasıl zamirin kullanımı da caizdir.<sup>38</sup>

**يَبْتَسِمَانِ** (gülümsüyorlar) kelimesinde zamir fiile, **بَيْتِي** (evim) kelimesinde zamir isme, **عَلَيْكُمْ** (size) kelimesinde zamir harfe bitişik olarak gelmiştir . **سَأَلْتُكَهُ** (onu sana sordum) kelimesinde ise muttasıl zamirler peşpeşe gelmiştir.

Vasl mümkünse, yani zamirin muttasıl olması mümkünse orada munfasılığa gidilmez.<sup>39</sup> Muttasıl zamir kullanılır.

Muttasıl zamir, merfu, mansub ve mecrur olmak üzere üç kısımdır.<sup>40</sup>

#### 1.1.2.1.1.2.1. Merfu Muttasıl Zamirler

Fiile bitişen, birleştiği fiil malumsa fail, meçhulse naib-i fail, nevasihtan (**كَانَ** ve **كَانَ** nin benzerlerinden) ise ismi olan zamirlerdir.<sup>41</sup>

<sup>38</sup> ez-Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Muhammed, *el-Mufasssal fi İlmi'l-Luğa*, Daru İhyai'l-Ulum, Beyrut, 1990, s.158

<sup>39</sup> İbn Hişam, *Katrun Neda ve Bellus Sada*, a.g.e., s. 111.

<sup>40</sup> el-Muradi, a.g.e., 1/365.

<sup>41</sup> Çörtü, a.g.e., s. 20.

	Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
Müzekker	فَعَلُوا (onlar yaptı)	فَعَلَا (ikisi yaptı)	X	Gaib
Müennes	فَعَلْنَ (onlar yaptı)	فَعَلَتَا (ikisi yaptı)	X	Gaibe
Müzekker	فَعَلْتُمْ (siz yaptınız)	فَعَلْتُمَا (ikiniz yaptınız)	فَعَلْتَ (sen yaptın)	Muhatab
Müennes	فَعَلْتُنَّ (siz yaptınız)	فَعَلْتُمَا (ikiniz yaptınız)	فَعَلْتِ (sen yaptın)	Muhataba
Müşterek	فَعَلْنَا (biz yaptık)	فَعَلْنَا (biz yaptık)	فَعَلْتُ (ben yaptım)	Mütekellim

Tablo 1.3. Mazi Fiildeki Merfu Muttasıl Zamirler

	Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
Müzekker	يُفْعَلُونَ (onlar yapıyorlar)	يُفْعَلَانِ (ikisi yapıyor)	X	Gaib
Müennes	يُفْعَلْنَ (onlar yapıyorlar)	تُفْعَلَانِ (ikisi yapıyor)	X	Gaibe
Müzekker	تُفْعَلُونَ (siz yapıyorsunuz)	تُفْعَلَانِ (ikiniz yapıyorsunuz)	X	Muhatab
Müennes	تُفْعَلْنَ (siz yapıyorsunuz)	تُفْعَلَانِ (ikiniz yapıyorsunuz)	تُفْعَلِينَ (sen yapıyorsun)	Muhataba
Müşterek	X	X	X	Mütekellim

Tablo 1.4. Muzari Fiildeki Merfu Muttasıl Zamirler

	Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
Müzekker	أَفْعَلُوا (siz yapın)	أَفْعَلَا (ikiniz yapın)	X	Muhatab
Müennes	أَفْعَلْنَ (siz yapın)	أَفْعَلَا (ikiniz yapın)	أَفْعَلِي (sen yapıyorsun)	Muhataba

Tablo 1.5. Emri Hazırdaki Merfu Muttasıl Zamirler

Yukarıdaki tabloda altı çizili olan kısımlar mazi fiillerde bulunan merfu muttasıl zamirlerdir. X işaretinin bulunduğu kiplerde ise muttasıl zamir yoktur, müstetir (gizli) zamir vardır. Bu konuya ileride değinilmiştir.

Eve, Fatih ve Mehmet gitti.

فَاتِحٌ وَ مُحَمَّدٌ ذَهَبَا إِلَى الْبَيْتِ

Çocuklar bahçede top oynuyorlar.

الْأَطْفَالُ يَلْعَبُونَ الْكُرَةَ فِي الْحَدِيقَةِ

Merfu muttasıl zamir sonunda bulunduğu fiilin faili olduğundan, cümle içerisinde başka bir fail aramaya gerek yoktur.

Bu romanı okudum.

قَرَأْتُ هَذِهِ الرِّوَايَةَ

İşçiler, her gün iki öğün yiyorlar.

الْعَمَالُ يَأْكُلُونَ كُلَّ يَوْمٍ وَجِبَّتَيْنِ

Faillerin irabı merfu olduğu için fail durumundaki muttasıl zamirler de merfu olmaktadır. Ancak zamirler mebni isim oldukları için merfuluk alameti açıkça görünmemekte olup, mahallen merfu olarak kabul edilmektedir.

#### 1.1.2.1.1.2.2. Mansub Muttasıl Zamirler

Mazi, muzari ve emir fiillerinin çekimlerinden sonra bu fillere bitişmiş olarak gelen tüm zamirler mansub muttasıl zamir olup, cümlede daima mefulün bihi konumunda bulunurlar.<sup>42</sup>

<sup>42</sup> Günday ve Şahin, *a.g.e.*, s. 143.

Mansub munfasıl zamirler, başındaki **إِ** yerine çekimlenmiş fiillere birleştiklerinde mansub muttasıl zamir olurlar.

	Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
Müzekker	ضَرَبَهُمْ (onlara vurdu)	ضَرَبَهُمَا (o ikisine vurdu)	ضَرَبَهُ (ona vurdu)	Gaib
Müennes	ضَرَبَهُنَّ (onlara vurdu)	ضَرَبَهُمَا (o ikisine vurdu)	ضَرَبَهَا (ona vurdu)	Gaibe
Müzekker	ضَرَبْتُمْ (size vurdu)	ضَرَبْتُمَا (ikinize vurdu)	ضَرَبْتُكَ (sana vurdu)	Muhatab
Müennes	ضَرَبْتُنَّ (size vurdu)	ضَرَبْتُمَا (ikinize vurdu)	ضَرَبْتُكِ (sana vurdu)	Muhataba
Müşterek	ضَرَبْنَا (bize vurdu)	ضَرَبْنَا (ikimize vurdu)	ضَرَبَنِي (bana vurdu)	Mütellim

Tablo1.6. Mansub Muttasıl Zamirler

Ona okuma yazmayı öğretti.

عَلَّمَهُ الْقِرَاءَةَ وَالْكِتَابَةَ

Doktor seni muayene etti mi?

هَلْ فَحَصَكَ الطَّيِّبُ

Size ömür vermedik mi?<sup>43</sup>

أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ

Allah o ikisine rahmet etsin!

رَحِمَهُمَا اللَّهُ

Fail durumunda olan gaib cemi müzekker zamirini ( **وَ** ), meful zamire bağlarken elif düşer.

Onu çizdiler.

رَسَمُوهُ

<sup>43</sup> Fatır Suresi, 35/37.

Onu yediler.

أَكَلُوها

Mazi, muzari ve emir fiillerinin sonuna, birinci tekil şahsı (müfred-mütekellimi) gösteren mansub muttasıl bir zamir (ي) geldiğinde, fiilin son hafindeki harekeyi aynen korumak maksadıyla, zamir ile arasına nun-u vikaye (koruyucu nun) adı verdiğimiz meksur bir (ن) harfi ilave edilir.<sup>44</sup>

Beni duydun mu?

هَلْ سَمِعْتَنِي؟ (سَمِعْتَ + ي = سَمِعْتَنِي)

Mazi fiil sonuna bitişen ve fail durumunda bulunan cemi muhatab zamirinden sonra mansub muttasıl bir zamir gelirse, araya bir nevi kaynaştırma görevi üstlenen bir و harfi ilave edilir.<sup>45</sup>

Onu nerde buldunuz?

أَيْنَ وَجَدْتُمُوهُ؟ (وَجَدْتُمْ + هُ = وَجَدْتُمُوهُ)

#### 1.1.2.1.1.2.3. Mecrur Muttasıl Zamirler

Zamirler isimlerle veya harf-i cerlerle birleştiklerinde mecrur muttasıl zamir olurlar. İsimlerle birleştiklerinde muzafun ileyh olarak mecrur, harf-i cerle birleştiklerinde carr ile mecrur olurlar.<sup>46</sup>

	Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
Müzekker	قَلَمُهُمْ (onların kalemi)	قَلَمُهُمَا (o ikisinin kalemi)	قَلَمُهُ (onun kalemi)	Gaib
Müennes	قَلَمُهُنَّ (onların kalemi)	قَلَمُهُمَا (o ikisinin kalemi)	قَلَمُهَا (onun kalemi)	Gaibe
Müzekker	قَلَمِكُمْ (sizin kaleminiz)	قَلَمِكُمَا (ikinizin kalemi)	قَلَمِكَ (senin kalemin)	Muhatab

<sup>44</sup> Günday ve Şahin, *a.g.e.*, s. 144.

<sup>45</sup> *a.g.e.*, s. 147.

<sup>46</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 21.

Müennes	قَلَمُكُمْ (sizin kaleminiz)	قَلَمُكُمْ (ikinizin kalemi)	قَلَمُكَ (senin kalemin)	Muhataba
Müşterek	قَلَمُنَا (bizim kalemimiz)	قَلَمُنَا (ikimizin kalemi)	قَلَمِي (benim kalemin)	Mütekelim

Tablo 1.7. Mecrur Muttasıl Zamirler

Bugün senin okuluna gittik.

دَهَبْنَا إِلَى مَدْرَسَتِكَ الْيَوْمَ

Lütfen onun elbisesini bana ver.

أَعْطِنِي مَلْبَسَهُ مِنْ فَضْلِكَ

Benim bir arabam var.

لِي سَيَّارَةٌ

#### 1.1.2.1.2. Müstetir Zamirler

Yukarıdaki zamirlerin dışında bir de okunuşta ve yazılışta görünmeyen ancak zihnen var olduğu kabul edilen gizli olan zamirler vardır.<sup>47</sup> Bunlara müstetir zamir denir.

Başkalarına yardım et ki (başkaları da) sana yardım etsin.

سَاعِدْ غَيْرَكَ يُسَاعِدْكَ

Bu cümledeki 1. fiilde أَنْتَ; 2. fiilde ise هُوَ zamirleri müstetir olarak gelmiştir.<sup>48</sup>

Müstetir zamir iki kısımdır. Vucuben müstetir, ibrazı caiz olmayandır. Amili ancak kendine isnad edilebilir. Cevazen müstetir, amili bazen kendisine bazen de zamir bir isme isnad edilebilir.

Yani vucuben müstetir zamirde yerine zahir bir isim getirilemezken, cevazen müstetir zamirde yerine zahir bir isim getirilebilmektedir.<sup>49</sup>

Vucuben müstetir zamirin kullanım yerleri:

<sup>47</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 186.

<sup>48</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 186-187

<sup>49</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 94.

- 1-Müfred müzekkerin emri: اجْلِسْ و اِتَّبِعْ
- 2- Müfred muhatab ta'sı ile başlayan muzari fiil: تَجْلِسُ و تَتَّبِعُ
- 3-Mütekellim hemzesi ile başlayan muzari fiil: أَجْلِسُ و أَتَّبِعُ
- 4-Nun ile başlayan muzari fiil: نَجْلِسُ و نَتَّبِعُ
- 5-İstisna fiili: حَضَرَ الطُّلَابُ مَا خَلَا وَاحِدًا
- 6-Taaccub fiili: مَا أَجْمَلَ حَدِيثَهُ بَيْنَكَ
- 7-İsmi tafdil: أَحْوَكُ أَحْسَنُ صَوْتًا
- 8-Mazi fiil dışında fiil anlamında kullanılan isimler: هَيَّا إِلَى الْعَمَلِ
- 9-Fiile naib olarak gelen masdar: <sup>50</sup>فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ

Cevazen müstetir zamirin kullanım yerleri:

- 1-ضَرَبَ حَسَنٌ ضَرْبَ أَوْ يَضْرِبُ أَوْ لِيَضْرِبَ أَوْ لَا يَضْرِبُ-1
  - 2-زَيْنَبٌ ضَرَبَتْ أَوْ تَضْرِبُ أَوْ لَتَضْرِبَ أَوْ لَا تَضْرِبُ-2
- Ancak, زَيْدٌ ضَرَبَ şeklinde de söylenir. Böyle söylendiğinde orada bir zamir müstetir olmaz.

Müstetirlik sadece merfû zamîrlere has bir durum değildir. Çünkü nasb halinde de zamir müstetir olabilir. أَكَلَهُ وَشَرِبَهُ, (yedi ve içti), أَكَلَ وَشَرَبَ. Dolayısıyla iki çeşidinde de mahallen merfu olarak gelir.<sup>51</sup>

<sup>50</sup> en-Nadiri, a.g.e., s. 145.

Kızarmış tavuk yiyoruz.

نَأْكُلُ الدَّجَاجَ الْمَشْوِيَّ (نَحْنُ)

İstanbul'da iki gün kaldı.

أَقَامَ فِي اسْتَنْبُولَ يَوْمَيْنِ (هُوَ)

### 1.1.2.2. Hâs (Özel) İsimler (الأَعْلَامُ)

Hâs (özel) isimler, عَلِمَ kökünden<sup>52</sup> (bilmek, tanımak) gelmekte olup çoğulu أَغْلَامٌ dır.

Özel isim, isim olduğu şeyi tam olarak belirli hale getiren,<sup>53</sup> diğer varlıklar içinde tam bir benzeri olmayan varlıkların hususi adlarıdır.<sup>54</sup> Yani kendi cinsini diğer fertlerden ayırmak için konulmuş isimdir.<sup>55</sup> Cins isimler belirli bir varlığı ifade etmez. Onu benzerlerinden ayırt edebilmek için özel isim kullanılır.

Özel isimler mutlak çoğunluk tarafından tahsis edilmiş (عَبْدُ اللَّهِ gibi) veya yaygın olarak kabul edilmeden isimlendirilen (سَمْسٌ, فَمْرٌ gibi) ya da manasında anlaşılmuş (أَسَامَةُ için أَسَدٌ) Üsame gibi) yaygın isimlerdir.<sup>56</sup>

Özel bir ismin gösterdiği varlığın dünyada tek olması gerekmez. Mesela bir sınıfta Ali isminde üç öğrenci olsa, her birinin ismi yine alemdir ve marifedir.<sup>57</sup>

İsimler harekelenme bakımından iki kısma ayrılır.

1-Munsarîf isimler: Sonuna tenvin ve kesra alabilen isimlerdir.<sup>58</sup> حَسَنٌ, حُسَيْنًا, عِبَّاسٌ gibi isimler, sonuna kesra ve tenvin gelebilen ve aynı zamanda sıfat anlamı

<sup>51</sup>en-Nadiri, *a.g.e.*, s. 145.

<sup>52</sup> Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mukerrem İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, Daru'l-Maarif, Kahire, ts., s. 3083.

<sup>53</sup> el-Muradi, *a.g.e.*, s. 390.

<sup>54</sup> Ergin, *a.g.e.*, s. 218.

<sup>55</sup>el-Cami, *a.g.e.*, s. 139-140.

<sup>56</sup> Cemaleddin Muhammed b. Abdullah İbn Malik, *Şerhu't-Teshil*, thk.: Abdurrahman es-Seyyid, Muhammed Bedevi el-Mahtun, Hicr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, Cize, 1990, s. 170.

<sup>57</sup> Tacettin Uzun ve diğerleri, *Anlatımlı Arapça*, Sebat Ofset Baskı, Konya, Ağustos 2005, s.51.

taşıyan isimler, munsarîf özel isimlerdir. Bu isimlerin başına ال takısı gelebilir. الحُسَيْنُ, الحَسَنُ, عَبَّاسٌ gibi. Özel isim olan عَبَّاسٌ asık suratlı, حَسَنٌ güzel, حُسَيْنٌ ise küçük güzel anlamındadır. Yani bu isimler hem sıfat anlamı içermesi, hem de özel isim olması nedeniyle munsarîf olurlar. Dolayısıyla sonlarına kesra ve tenvin gelebilir.<sup>59</sup>

Bu isimler munsarîf oldukları için sonuna tenvin gelir. Sonlarına tenvin almaları marife olmalarını engellemez.<sup>60</sup>

2-Gayr-ı Munsarîf İsimler: Biri diğerine uymaksızın cer ve tenvinden menedilen isimlerdir.<sup>61</sup> Gayrı munsarîf olan alemler ise aşağıdaki özelliklerden birini taşıması gerekir:

- a- Harf sayısı üçten fazla olup sonu ة'li ve ة'siz müennes isim. حَدِيحَةٌ, زَيْنَبُ, سَعَادٌ, عَائِشَةٌ
- b- Müennes veya müzekker ve sonunda ة bulunan bütün özel isimler gayrı munsarîftir. عَائِشَةٌ, حَدِيحَةٌ, طَلْحَةُ, حَمْرَةٌ
- c- Kök üç harften sonra sonunda (ان) harfleri bulunan ve sıfat anlamı taşıyan özel isim. سَلْمَانٌ, عَدْنَانٌ, رَمَضَانٌ, شَعْبَانٌ
- d- Fiil vezninde olan özel isim. يَزِيدُ, يَشْكُرُ, أَحْمَدُ
- e- Birleşik özel isim. حَضْرَمَوْتُ, بُرْسَعِيدُ, بَعْلَبَكُ
- f- Dört veya daha fazla harfli olup Arapçaya geçmiş yabancı (a'cemi) özel isim. بَارِسُ, إِسْتَنْبُولُ, إِبْرَاهِيمُ

<sup>58</sup> Ayid ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 732.

<sup>59</sup> Sarmış, *a.g.e.*, s. 82,83.

<sup>60</sup> Uzun ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 51.

<sup>61</sup> Muvaffakuddin Yaîş b. Ali b. Yaîş, *Şerhu'l-Mufasssal*, İdâretu't-Tıbâati'l-Münîriyye, Mısır, ts., I, 58.

g- زُحَلٌ, زُفْرٌ, عُمَرُ <sup>62</sup> فعلٌ vezninde olan özel isim.

Kur'an surelerinin isimlerinden ortası sakın üç harfli نُوحٌ, هُودٌ isimleri<sup>63</sup> ve صَالِحٌ, مُحَمَّدٌ isimleri dışında bütün peygamber isimleri gayri munsarıftır.

Alemler lafızları bakımından ikiye ayrılır:

Müfred alem: Tek kelimedden oluşan alemlerdir. مَأْمُونٌ و حَلِيمَةٌ و صَالِحٌ gibi.

Mürekkeb alem: İki veya daha çok kelimedden oluşan alemlerdir. Bu da üçe ayrılır. Birincisi “izafî mürekkeb” olup, muzaf ve muzafun ileyhten oluşur. عَبْدُ الْعَزِيزِ gibi. İkincisi “isnadi mürekkeb” olup, fiilin failiyle veya naibi faille birleşmesiyle oluşur. جَادَ الْحَقِّ, فَتَحَ اللَّهُ gibi. Üçüncüsü ise “mezci mürekkeb” olup, iki kelimenin birleşmesiyle oluşur. سَبَبِيَّوَيْهِ, طَبْرَسْتَانِ gibi.<sup>64</sup>

Alemler kullanılışları bakımından mürtecel ve menkul olmak üzere ikiye ayrılır. Mürtecel, alem dışında daha önce kullanılmamış olan isimdir. سَعَادٌ, أَدَدٌ gibi. Menkul alem, alem dışında daha önceden kullanılan ve özel isme nakledilen isimlerdir. Örneğin; حَارِسٌ sıfattan, فَضْلٌ mastardan, أَسَدٌ cins isimden nakledilmiştir.<sup>65</sup>

Alemler manaları bakımından ise şahıs bildiren ve cins bildiren özel isimler olmak üzere ikiye ayrılır.

<sup>62</sup> Sarmış, *a.g.e.*, s. 409.

<sup>63</sup> Ebu Bişr Amr Bin Osman Kanber Sibeveyhi, *el-Kitab*, thk. ve şerh: Abdusselam Muhammed Harun, Matbaatu'l-Medeni, Kahire, 1998, III, 359.

<sup>64</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 251-252.

<sup>65</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 119.

### 1.1.2.2.1. Şahıs Bildiren Hâs İsimler

Cinsinin diğer fertlerini kapsamaksızın, zihnin dışında belirli olan şeyi ifade eden özel isimlerdir.<sup>66</sup>

Şahıs bildiren has isimler 2 çeşittir. Bunlardan birincisi, مُحَمَّدٌ, حَسَنٌ, عَلَاءٌ gibi müzekker özel isimler ve سَمَاحٌ, رِيمٌ, فَتَوْنٌ, عَادَةُ, لَيْلَى gibi müennes isimler ile عَزْرَائِيلُ, جِبْرِيلُ, إِبْلِيسُ gibi melek ve cin isimleridir.<sup>67</sup>

İkincisi ise, مِصْرٌ, دِمَشْقُ, حَلَبٌ gibi belde isimleri, طَيِّبٌ, تَمِيمٌ gibi kabile isimleri, زَامِرٌ, أَلْيَا, فُرْدُ gibi fabrika isimleri ve ismin ona özel olması şartıyla daha da artırılabilir.<sup>68</sup> Şehir, dağ, okul, ibadethane, şirket vb.

Bazı özel isimler harf-i tarifile kullanıldığında alem olurlar. الْكُوفَةُ, الشَّامُ, الْمَدِينَةُ gibi.<sup>69</sup> الْمَدِينَةُ kelimesi şehir manasında iken الْمَدِينَةُ Medine-i Münevvere manasında özel isim olmuştur.

### 1.1.2.2.2. Cins Bildiren Hâs İsimler

Fertlerin içinde herhangi bir ferde özel olmayan, cinsin hepsini kapsayan, zihinde belirli bir şeyi ifade eden özel isimlerdir.<sup>70</sup> Yani bir topluluğun tümüne verilen isimlerdir.

Cins isimler 3 çeşittir. Birincisi, vahşi hayvan, zehirli haşerat ve yırtıcı kuşlar gibi binlercesini diğerlerinden ayıran cins isimlerdir. Örneğin; aslan için أَبُو أُسَامَةَ ve

<sup>66</sup> en-Nadiri, *a.g.e.*, s. 153.

<sup>67</sup> en-Nadiri, *a.g.e.*, s. 154.

<sup>68</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 246.

<sup>69</sup> el-Hac, İbrahim, *Nahiv Tercemesi*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul, 1887, s. 37.

<sup>70</sup> en-Nadiri, *a.g.e.*, s. 154.

أبو الحُصَيْنِ ve تُعَالَةُ, tilki için أُمُّ عَرِيْطٍ ve شَبُوهُ, akrep için أَبُو جَعْدَةَ ve دُوَالَةُ, kurt için الحَارِثِ, cins bildiren özel isimler kullanılır.<sup>71</sup>

İkincisi bazı durumlarda kullanılan cins isimlerdir. Örneğin; Eski Mısır Kralları için فِرْعَوْنُ, Sasani hükümdarları için كِسْرَى<sup>72</sup>, eşek için أَبُو صَائِرٍ cins bildiren özel isimler kullanılır.

Üçüncüsü soyut olan cins isimler için kullanılan özel isimlerdir. Tesbih için سُبْحَانُ, ölüm için أُمُّ قَسْعَمٍ gibi cins bildiren özel isimler kullanılır.<sup>73</sup>

فَحَمَلْتُ بِرَّةً وَأَحْتَمَلْتُ فُجَارًا

إِنَّا أَقْتَسَمْنَا خَطِيئَتَيْنَا بَيْنَنَا

“Biz arsamızı kendi aramızda bölüştük, ben hayrı yükledim, sen günahkarlığı yükledin.”<sup>74</sup> en-Nabiğa'nın bu beytinde مَبْرَّةٌ (hayır) yerine بَرَّةٌ, فَجْرَةٌ (günahkar, yalancı) yerine فُجَارٌ cins bildiren özel isimleri kullanılmıştır.

Bazı özel isimler işitmeye bağlıdır. İsim olduğu gibi künye de olurlar. Böyle hallerde أَحْطَلٌ (kedi için هِرٌّ, أَبُو جَعْدَةَ (kurt) için ذَنْبٌ, أُمُّ قَسْعَمٍ (ölüm) için مَوْتٌ gibi.<sup>75</sup>

### 1.1.2.3. İşaret İsimleri (أَسْمَاءُ الْإِشَارَةِ)

İşaret (شَوْرٌ) kökünden gelmekte olup, “işaret etmek, el ile göstermek<sup>76</sup>” anlamlarına gelmektedir. İşaret isimleri, bir şeyi veya bir şahsı göstermeye mahsus olan isimdir.<sup>77</sup> Kendisine işaret olunan, gösterilen kelimeye ise müşarun ileyh denir.

<sup>71</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 248.

<sup>72</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 430.

<sup>73</sup> en-Nadiri, *a.g.e.*, s. 154.

<sup>74</sup> en-Nadiri, *a.g.e.*, s. 155.

<sup>75</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 430.

<sup>76</sup> Ayid ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 708.

<sup>77</sup> Hanbelizade Muhammed Şakir, *Temrinli ve İrablı Lisan-ı Arabi*, Kader Matbaası, İstanbul, h.1329 (m. 1911), s. 14.

Bu kitap bilimseldir.

هَذَا الْكِتَابُ عِلْمِيٌّ

müşarun ileyh işaret ismi

İşaret isminin müfred, tesniye ve cemi, müzekker, müennes, akil ve gayrı akil oluşu müşarun ileyhe (işaret edilen isme) bağlıdır.<sup>78</sup>

Şu adam

ذَٰكَ الرَّجُلِ

Bu kız

هَذِهِ الْبِنْتُ

O doktorlar

أُولَٰئِكَ الْأَطِبَّاءُ

Bu bahçeler

هَذِهِ الْحَدَائِقُ

Asıl işaret isimleri şunlardır:

Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
أُولَٰئِ	ذَانِ - ذَيْنِ	ذَا	Müzekker
أُولَٰئِ	تَانِكَ - تَيْنِكَ	ذِي - ذِي - تَا - تِي	Müennes

Tablo 1.8. Asıl İşaret İsimleri

İşaret isimleri başında (هـ) olmadan<sup>79</sup> asıl halde de kullanılırlar. Bu şekliyle yakını işaret ederler.

Bu kalem

ذَا الْقَلَمِ

Bu pencere

ذِي النَّافِذَةِ

<sup>78</sup> en-Nadiri, *a.g.e.*, s. 160.

<sup>79</sup> Hayrettin Karaman, Bekir Toplaoğlu, *Arapça Sarf-Nahiv (Sarf)*, İhsan Küçükaydın Matbaası, İstanbul, 1964, s. 122.

Ancak işaret isimleri genelde yalın halde değil, başlarına veya sonlarına bazı ilave harfler alarak kullanılmaktadır. Bu harfler de tenbih edatı olan “ها”, hitab harfi olan “ك” ve uzaklık bildiren “ل” dir.<sup>80</sup> Dolayısıyla bu harfler kelimenin aslından olmayıp anlama etki ederler.

Nicelik, cinsiyet ve mesafe faktörleri kullanılacak olan işaret isimlerinin seçilmesinde belirleyici olmaktadır.<sup>81</sup> Bu nedenle işaret isimleri yakın, orta ve uzak olarak üçe ayrılırlar.<sup>82</sup>

#### 1.1.2.3.1. Yakın İçin Kullanılan İşaret İsimleri

Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
هَؤُلَاءِ(bunlar)	هَذَانِ- هَذَيْنِ(bu ikisi)	هَذَا (bu)	Müzekker
هَؤُلَاءِ(bunlar)	هَاتَانِ- هَاتَيْنِ(bu ikisi)	هَذِهِ (bu)	Müennes

Tablo 1.9. Yakın İçin Kullanılan İşaret İsimleri

Tenbih edatı olan ه harfi başına geldiği işaret isimlerinin anlamını vurgulamaktadır.<sup>83</sup> Yani işaret etmek istediğimiz bir şeye daha çok dikkat çekmek için işaret isimlerinin başına ه harfi getirilerek kullanılır.

Bu asır

هَذَا الْعَصْرُ

Bu kelime

هَذِهِ الْكَلِمَةُ

<sup>80</sup> Harun Doğan, *Arap Dilinde İsm-i İşaret ve Uygulamadaki Yansımaları*, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016, s. 11.

<sup>81</sup> Günday ve Şahin, *a.g.e.*, s. 181.

<sup>82</sup> el-Galâyni, *a.g.e.*, s. 167.

<sup>83</sup> Mecmau'l-Lugati'l-Arabiyye, *Mu 'cemu 'l-Vasit*, Mektebetu'ş-Şuruk Devliyye, Kahire, 2004, s. 968.

Bu iki bardak

هَذَا الْكُوبَانِ

İkil (tesniye) hali dışında işaret isimlerinin hepsi mebnidir. <sup>84</sup> Cümle içindeki hali ne olursa olsun bu kelimelerin sonunda bir değişiklik olmaz.

Ref Hali :

Çikolatayı bu kız yedi.

أَكَلَتْ هَذِهِ الْبِنْتُ الشُّكُولَاتَةَ

Nasb Hali:

Babam bu komşuları uyardı.

نَبَّهَ أَبِي هَؤُلَاءِ الْجِيرَانَ

Cer Hali:

Bu mağazada arkadaşımı gördüm.

رَأَيْتُ صَدِيقِي فِي هَذَا الْمَتَجَرِّ

Tesniye işaret isimleri ise müzekker iken ref' halinde مَدَانِ, nasb ve cer halinde مَدَانِ, müennes iken ref' halinde مَدَانِ, nasb ve cer halinde مَدَانِ şeklinde gelir. <sup>85</sup> Yani cümledeki rolüne göre raf' hallerinde elif (ل), nasb ve cer hallerinde ya (ي) ile irablanırlar.

Ref Hali :

Bu iki müşteri hurmaların hepsini satın aldı.

اشْتَرَى هَذَا الْمُسْتَرِيَانِ كُلَّ التُّمُورِ

Nasb Hali:

Bu iki konuya önem veriyorum.

أَهْتَمُّ بِهَاتَيْنِ الْمَوْضُوعَيْنِ

<sup>84</sup> İnci Koçak, *Arapça Dilbilgisi (Sözdizimi)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1992, s. 20.

<sup>85</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 125.

Cer Hali:

Bu iki bayan sanatçıya selam verdim.

سَلَّمْتُ عَلَي هَاتَيْنِ الْفَنَّانَتَيْنِ

#### 1.1.2.3.2. Orta Uzak İçin Kullanılan İşaret İsimleri

Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
أُولَئِكَ (şunlar)	ذَئِكَ - ذَانِكَ (şu ikisi)	ذَاكَ (şu)	Müzekker
أُولَئِكَ (şunlar)	تَانِكَ - تَيْنِكَ (şu ikisi)	تَيْكَ (şu)	Müennes

Tablo 1.10. Orta Uzak İçin Kullanılan İşaret İsimleri

Şu misafirlere ikramda bulundum.

أَكْرَمْتُ أُولَئِكَ الضُّيُوفَ

Şu öğrenci imtihanında başarılı oldu.

نَجَحَ ذَاكَ الطَّالِبِ فِي الْإِمْتِحَانِ

Her sabah bu iki ilacı içer.

يَتَنَاوَلُ ذَيْنِكَ الدَّوَائِيْنَ كُلَّ صَبَاحٍ

Son örnekteki işaret ismi mansub durumunda geldiği için ذَانِكَ yerine ذَيْنِكَ şeklinde gelmiştir.

#### 1.1.2.3.3. Uzak İçin Kullanılan İşaret İsimleri

Cemi (çoğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
أُولَئِكَ (onlar)	ذَانِكَ - ذَيْنِكَ (o ikisi)	ذَلِكَ (o)	Müzekker
أُولَئِكَ (onlar)	تَانِكَ - تَيْنِكَ (o ikisi)	تِلْكَ (o)	Müennes

Tablo 1.11. Uzak İçin Kullanılan İşaret İsimleri

O otel konforludur.

ذَلِكَ الْمُنْدُقُ مُرِيحٌ

O çiftçiler toprağı sürüyor.

أُولَئِكَ الْفَلَّاحُونَ يَجْرَثُونَ الْأَرْضَ

O iki gömleđi beğendim.

أَعْجَبْتُ بِذَيْنِكَ الْقَمِيصَيْنِ

Son örnekteki işaret ismi cer durumunda geldiği için ذَاتِكَ yerine ذَيْنِكَ şeklinde gelmiştir.

Müşarun ileyhi gayr-i akil olan isimlerin işaret isimleri umumiyetle müfred müennes gelir.<sup>86</sup>

Bu ağaçlar

هَذِهِ الْأَشْجَارُ

Şu çiçekler

تِيكَ الْأَزْهَارُ

O evler

تِلْكَ الْبُيُوتُ

#### 1.1.2.3.4. Mekan İçin Kullanılan İşaret İsimleri

Yukarıda belirttiğimiz işaret isimlerinin dışında sadece mekan için kullanılan işaret isimleri de vardır. Bunlar mekan zarfı olarak kabul edilirler ve çekimleri yoktur.<sup>87</sup>

Mekan bildiren işaret isimleri de yakın, orta uzak ve uzak olarak tasnif edilmektedir.

Yakın bir yeri işaret etmek için “burada, burası, bura” anlamına gelen هُنَا kullanılır.<sup>88</sup> Ne tenbih edatı, ne de hitap harfi alır.<sup>89</sup>

<sup>86</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 38.

<sup>87</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 328.

<sup>88</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 328.

<sup>89</sup> İbn Malik, *a.g.e.*, s. 250.

Babanı burada gördüm.

رَأَيْتُ أَبَاكَ هُنَا

هُنَا işaret ismine tenbih edatı eklenerek “hah işte burada” anlamında هُنَا şeklinde de kullanımı vardır.<sup>90</sup>

Huzur işte buradadır.

هَهُنَا الطَّمَأِينَةُ

Orta uzaklıktaki bir yeri işaret etmek için “şurada, şurası, şuraya, orada, orası, oraya”<sup>91</sup> anlamlarına gelen هُنَاكَ kullanılır.<sup>92</sup>

Odası şuradadır.

عُرْفَتُهُ هُنَاكَ

Uzak bir yeri işaret etmek için ise uzaklık lamı ve hitap harfi eklenen “orada, orası, oraya”<sup>93</sup> anlamlarına gelen هُنَالِكَ kullanılır.<sup>94</sup>

Orada dur.

هُنَالِكَ قِفْ

هُنَالِكَ gibi uzak bir yeri işaret etmek için هُنَا, هُنَا, نَمَّ هُنَا kullanılır.<sup>95</sup>

#### İşaret İsimlerinin Kullanılışları:

İşaret isimleri, kendisinden sonra gelen ismin harfi tarifli veya nekre oluşu ya da cümle içindeki bulunduğu yere göre farklı dilbilgisel rol ve bunlara uygun anlamlar kazanırlar.

İşaret isimleri daha önceki verilen örneklerde olduğu gibi harfi tarifli isimden önce gelirse, önüne geldiği ismi işaret eder, gösterir. Harfi tarifli isimse müşarun ileyh olur.<sup>96</sup>

<sup>90</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 129.

<sup>91</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 34.

<sup>92</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 328.

<sup>93</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 34.

<sup>94</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 328.

<sup>95</sup> İbn Malik, *a.g.e.*, s. 250.

Bu pencere

هَذِهِ النَّافِذَةُ

İşaret isminden sonra nekre isim gelirse, işaret ismi mübteda, o isim de haber olur.

Bu bir kitaptır.

هَذَا كِتَابٌ

Böyle bir cümlede muşarun ileyhi olan isim mahzuf sayılır. Cümle aslında كِتَابٌ (هَذَا الشَّيْءِ) şeklindedir.<sup>97</sup>

Bunun tam tersi, aşağıdaki cümledeki gibi işaret ismi mübtedanın haberi olarak da gelebilir.

Kitap budur.

الْكِتَابُ هَذَا

İşaret isimleri cümle içerisinde ismin yerini tutarak mübteda ve haber dışında fâil, nâib-i fâil, meful, müstesna, “إِنَّ” ve benzerlerinin ismi, “كَانَ” ve benzerlerinin ismi, muzafun ileyh, bedel, sıfat ve atf-ı beyân olarak yer alabilmektedir.<sup>98</sup> Bunlardan bir kaçına örnek verelim.

Bu ikisi geldiler.

جَاءَ هَذَانِ

جاء mazi bir fiildir. İsmi işaret ise جاء fiilinin failidir. Tesniye geldiği için elif ile merfudur.<sup>99</sup>

Bunu gördüm.

رَأَيْتُ هَذَا

Bu cümlede رَأَيْتُ fiil, هَذَا zamir, هَذَا işaret ismi ise mefulün bih olarak gelmiştir.

<sup>96</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 36.

<sup>97</sup> Sarmış, *a.g.e.*, s. 254.

<sup>98</sup> Doğan, H., *a.g.e.*, s. 47.

<sup>99</sup> Hanbelizade, *a.g.e.*, s. 18.

Bundan başka hiç kimse sorma

مَا سَأَلَ أَحَدٌ إِلَّا هَذَا

Bu cümlede ise مَا olumsuzluk edatı, سَأَلَ fiil, أَحَدٌ müstesna minh, إِلَّا istisna edatı ve هَذَا ise müstesna olarak gelmiştir.

Muhakkak ki bu yumuşaktır.

إِنَّ هَذَا لَيَسَّ

Bu cümlede işaret ismi 'إِنَّ' nin ismi olarak gelmiştir.

Bunun gibi

مَثَلُ هَذَا

Yukarıdaki izafet terkinde مَثَلٌ muzaf, هَذَا ise muzafun ileyh olarak gelmiştir.

#### 1.1.2.4. Mevsul İsimler (أَلَا سَمَاءُ الْمُؤْصُولِ)

Mevsul (أَلَا سَمَاءُ الْمُؤْصُولِ), (الْمُؤْصُولُ) kökünden gelmekte olup masdarı صَلَّ، صَلَّةٌ dur. “Bir şeyi bir şeye bağlamak, birleştirmek, toplamak, ulaşmak, gitmek, ihsanda bulunmak” gibi anlamlara gelmektedir. هَجْرَانٌ (göç etmek, terketmek) ve فَضْلٌ (ayırarak, kesmek) kelimelerinin zıttıdır.<sup>100</sup>

Mevsul isim, kendisinden sonra gelen sıla cümlesi denilen cümle vasıtasıyla muayyen bir manaya delalet eden isimdir.<sup>101</sup> Kendisinden önce gelen isimleri açıklayarak ve niteleyerek anlama belirlik kazandırır.

Mevsul isimlerin olduğu yerde üç unsur bulunur:

1-Mevsul isim: Tek başına anlamı olmayıp, kendisinden sonra gelen cümle ile anlamı ortaya çıkan kelimelerdir.<sup>102</sup> Mevsul isimler anlamlı hale gelebilmek için bir sıla cümlesine ve ism-i mevsûle delalet eden bir âid zamirine ihtiyaç duyarlar.<sup>103</sup>

<sup>100</sup> İbn Manzur, *a.g.e.*; s. 4850, Ayid, *a.g.e.*, s. 1312; Mecmau'l-Lugati'l-Arabiyye, *a.g.e.*, s. 1038.

<sup>101</sup> el-Galayini, *a.g.e.*, s. 129.

2-Sıla cümlesi, mevsul isimlerin anlamını ortaya çıkaran cümleye denir.<sup>104</sup>  
Cümle veya şibih cümle olabilir. Şibih cümle, zarf veya car-mecrur şeklinde gelir.<sup>105</sup>  
Cümle ise, isim veya fiil cümlesi olabilir.<sup>106</sup>

Babamın bindiği araba hızlıdır.

السَّيَّارَةُ الَّتِي يَرْكَبُهَا أَبِي مُسْرَعَةٌ

Oyuncağımı kaybeden çocuk üzgündür.

الطِّفْلُ الَّذِي فَقَدَ لُعْبَتَهُ مُحْزُونٌ

Evin önündeki iki ağaç kesildi.

قُطِعَتِ الشَّجَرَتَانِ اللَّتَانِ أَمَامَ الْبَيْتِ

Mağazadaki gömlek ucuzdur.

الْقَمِيصُ الَّذِي فِي الْمَتَجَرِّ رَخِيصٌ

Sıla cümlesi yukarıdaki örneklerden birincisinde isim cümlesi olarak, ikincisinde fiil cümlesi olarak, üçüncüsünde car-mecrurdan oluşan şibih cümle ve dördüncüsünde zarftan oluşan şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, şibih cümle biçimindeki sila cümlelerinde mevsul isme dönen aid bir zamir bulunmaz.<sup>107</sup>

Sıla cümlesinde bazı şartlar aranır. Bunlar sırasıyla şunlardır:

a- Haber cümlesi olması gerekir. İnşa cümlesi veya talebi cümle olmamalıdır.<sup>108</sup> Yani doğru veya yanlış olma ihtimali olmayan, yüklemi olan cümle olmalıdır.<sup>109</sup>

b- Sıla cümlesi, taaccüp manası içermemeli yani açık ve anlaşılır olmalıdır.

<sup>102</sup> Hasan, *a.g.e.*, I, 341.

<sup>103</sup> Hasan, *a.g.e.*, I, 342.

<sup>104</sup> Uzun ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 69.

<sup>105</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 146.

<sup>106</sup> es-Seyyid Ahmed el-Haşimi, *el-Kavaidu'l-Esasiyye li'l-Lugati'l-Arabiyye*, Dar'ul-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, t.s., s. 104.

<sup>107</sup> Günday-Şahin, *a.g.e.*, s. 195.

<sup>108</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 147.

<sup>109</sup> en-Nadiri, *a.g.e.*, s. 171.

c- Kendisinden sonra başka bir söze ihtiyaç bırakmamalıdır. Kendinden önceki cümleyi açıklamalıdır.<sup>110</sup>

d- Mevsul isim ve mevsule lafzen veya manen tabi olan aid bir zamirden oluşması gerekir.

e- Sıla cümlesi ile mevsûl arasına farklı bir ifade girmemelidir. Aynı şekilde sılanın cüzleri arasına da fasıl girmemelidir.

Sıla cümlesi Türkçeye ismin sıfatı olarak tercüme edilir.

3- Aid Zamiri: Sıla cümlesi içinde bulunan ve sıla cümlesini mevsul isme bağlayan zamirdir.<sup>111</sup> Bu zamir sayı ve müzekkerlik-müenneslik yönünden mevsul isimle uyum halinde olması gerekir.

Âid zamiri cümle içerisinde bâriz (açık) ve müstetir (gizli) olarak bulunabilir. Âid zamirinin zikri vacip, hazfi ise caiz olup, merfû, mansûb ve mecrûr durumlarının hepsinde hazfedilebilir.<sup>112</sup> Ancak hazfedildiğinde de anlamın açık olması gerekir. Eğer zamir açık olarak gelmediyse anlam mevsul ismin türüne göre takdir edilir.<sup>113</sup>

Sana hediye ettiğim romanı okumadım.

مَا قَرَأْتُ الرَّوَايَةَ الَّتِي أَهْدَيْتُهَا إِلَيْكَ

Bu cümlede mevsul isme dönen ها aid zamiri bariz olarak gelmiştir.

Ağlayan çocuğu teselli etti.

سَلَّى الْوَلَدَ الَّذِي بَكَى

Bu cümlede mevsul isme dönen ه aid zamiri بكي fiilinin faili olarak müstetir şeklinde gelmiştir.

Aradığım adamla karşılaştım.

لَقَيْتُ الَّذِي كُنْتُ أَسْأَلُ

<sup>110</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 147.

<sup>111</sup> Hanbelizade, *a.g.e.*, s. 20.

<sup>112</sup> el-Hâşimî, *a.g.e.*, s. 106.

<sup>113</sup> Sarmış, *a.g.e.*, s. 261.

Bu cümlede mevsul isme dönen هـ zamiri أَسْأَلُ fiilinin sonundan hazfedilmiş şekilde gelmiştir. Fiilin aslı ise أَسْأَلُهُ dur.

Mevsul isimlerin, ifade edecekleri şahsın durumuna göre özel kelimeleri olduğu gibi, bazı ismi mevsullerin de şahıs farklılığına rağmen değişmeyen kalıpları bulunmaktadır. Bu husustan hareketle mevsul isimler has ve müşterek olmak üzere iki grupta incelenirler.<sup>114</sup>

#### 1.1.2.4.1. Hâs Mevsul İsimler

Hâs mevsul isimler, hem akıllılar için hem de gayr-ı akıllılar için kullanılabilir.

Hâs ism-i mevsûller, makamın ihtilafıyla muhtelif olan, yani müfred, tesniye, cem'i, müzekker ve müennesi başka başka olmaktadır.<sup>115</sup> Her şey için kullanılmaz. Belirli şeyleri veya kişileri ifade etmek için kullanılır.

Cemi (oğul)	Tesniye (ikil)	Müfred (tekil)	
أَلَّذِينَ	أَلَّذَانِ - أَلَّذَيْنِ	أَلَّذِي	Müzekker
أَلَّلَايِ - أَلَّلَوَايِ - أَلَّلَايِ	أَلَّلَّتَّانِ - أَلَّلَّتَّيْنِ	أَلَّلَّتِّي	Müennes

Tablo 1.12. Mevsul İsimler

Yazdığın kitabı okudum.

قَرَأْتُ الْكِتَابَ الَّذِي كَتَبْتَهُ

Yazdığın iki kitabı okudum.

قَرَأْتُ الْكِتَابَيْنِ اللَّذَيْنِ كَتَبْتَهُمَا

<sup>114</sup>Uzun ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 70.

<sup>115</sup>Mehmed Zihni, *el-Muktedap fi Kavâidi 'n-Nahv*, İstanbul, 1981, s. 19.

Yazdığın kitapları okudum.

قَرَأْتُ الْكُتُبَ الَّتِي كَتَبْتَهَا

Yazdığın romanı okudum.

قَرَأْتُ الرِّوَايَةَ الَّتِي كَتَبْتَهَا

Yazdığın iki romanı okudum.

قَرَأْتُ الرِّوَايَتَيْنِ الَّتَيْنِ كَتَبْتَهُمَا

Yazdığın romanları okudum.

قَرَأْتُ الرِّوَايَاتِ الَّتِي كَتَبْتَهَا

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi hâs mevsul isimlerin müfred ve cemileri mebni, tesniyeleri murab olarak gelmiştir. Müfred müzekker ve müennes ile cemi müzekkerde lam tek, diğer siygalarda ise çifttir.

Mevsul isim akılsız bir çoğulun sıfatı durumundaysa müfred müennes kabul edilir.

Meyve veren ağaçlar kesildi.

قُطِعَتِ الْأَشْجَارُ الَّتِي أُثْمِرَتْ

İsmi mevsuller mübteda, haber, fail, naibi fail, meful, müstesna<sup>116</sup>, sıfat, münada ve muzafun ileyh konumlarında bulunurlar. Bu nedenle cümle içindeki yerine göre tensiye kipleri dışında mahallen merfu, mahallen mansub ya da mahallen mecrur olur. Sıla cümlesinin ise irabdan mahalli yoktur.<sup>117</sup>

- Fail durumunda olan mevsul:

İman edenler dediler.

قَالَ الَّذِينَ آمَنُوا

- Naibi fail durumunda olan mevsul:

Yarışmayı kazanan ödüllendirildi.

كُوفِيَ الَّذِي فَازَ فِي الْمَسَابَقَةِ

- Muzafun ileyh durumunda olan mevsul:

<sup>116</sup> Hanbelizade, *a.g.e.*, s. 20.

<sup>117</sup> Sarmış, *a.g.e.*, s. 261.

Giden kişinin kitabı kayboldu.

فُقِدَ كِتَابَ الَّذِي ذَهَبَ

- Mübteda durumunda olan mevsul:

Muayene eden babamdır.

الَّذِي فَحَصَ هُوَ أَبِي

- Haber durumunda olan mevsul:

Arkadaş mutlu edendir.

الصَّدِيقُ الَّذِي أَسْعَدَ

- Meful durumunda olan mevsul:

Denizde boğulanı gördüm.

رَأَيْتُ الَّذِي غَرِقَ فِي الْبَحْرِ

- Müstesna durumunda olan mevsul:

Ancak dinleyenler anladı.

مَا فَهِمُوا إِلَّا الَّذِينَ أَنْصَتُوا

- Münadâ durumunda olan mevsul:

Giden kişi öğretmendir.

الَّذِي ذَهَبَ مُعَلِّمٌ

- Sıfat durumunda olan mevsul:

İsmi mevsuller marife olarak kabul edildikleri için bir cümlede marife durumunda olan mübteda, haber, fail, mefulun bihi, mecrur isim gibi temel öğelerin sıfatı görevini üstlenirler. <sup>118</sup> Marife bir kelimedden sonra gelerek sıfat durumunda olan mevsul isimler cins, sayı ve hareke bakımından o marife kelimeye uyar. <sup>119</sup>

Koşan sporcular yoruldu.

تَعَبَ الرِّيَاضِيُّونَ الَّذِيْنَ رَكَضُوا

Bu ona verdiğim kazaktır.

هَذَا هُوَ الْبُلُوفُ الَّذِيْ أَعْطَيْتُهُ لَهُ

<sup>118</sup>Günday-Şahin, *a.g.e.*, s. 194.

<sup>119</sup>Mehmet Maksudoğlu, *Arapça Dilbilgisi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1999, s. 161.

شَاهَدَ الطَّلَابُ الفِلمَ الوثائقيَّ الَّذِي أوصاهُ المُعَلِّمُ

Öğrenciler öğretmenin tavsiye ettiği belgeseli seyretti.

Çok sevdiğim bayan arkadaşşıma uğradım.

مَرَرْتُ بِصَدِيقَتِي الَّتِي أُحِبُّهَا كَثِيرًا

Cümlelerin ilkinde mevsul isim failin sıfatı durumunda, ikinci cümlede haberin sıfatı durumunda, üçüncü cümlede mefulun bihin sıfatı durumunda ve dördüncüsünde mecrur ismin sıfatı durumunda gelmiştir.

Mevsul isim, sılası ile birlikte bir isim gibidir. Onun için sıfatı olmaz, tekid edilmez ve sılası belirtilmeden önce üzerine atıf yapılmaz.<sup>120</sup>

#### 1.1.2.4.2. Müşterek Mevsul İsimler

Cümlede yerinin değişmesiyle değişmeyen, yani müfred, tesniye, cem'i, müzekker ve müennes makamında hep bir lafız üzere bulunandır.<sup>121</sup> Sayı ve cinsiyet bakımından tüm varlıklara delalet edebilen müşterek mesul isimler دُو, دَا, أَيُّ, مَا, مَنُ 'dur.<sup>122</sup>

مَا ve مَنُ müzekker, müennes, müfred, tesniye, cemi olarak gelse de tek lafızdan oluşur. Yani mebnidir. أَيُّ ise murabdır.<sup>123</sup> Doğrudan doğruya isim olurlar, sıfat olmazlar.<sup>124</sup>

مَنُ: Akıllı varlıkları belirtmek için kullanılır.<sup>125</sup>

Senden büyük olanlara saygı göster.

إِحْتَرَمَ مَنْ أَكْبَرُ مِنْكَ

<sup>120</sup>Sarmış, *a.g.e.*, s. 259.

<sup>121</sup>Mehmed Zihni, *a.g.e.*, s. 20.

<sup>122</sup>el-Haşimi, *a.g.e.*, s. 101.

<sup>123</sup>İbn Akil, *a.g.e.*, s. 153.

<sup>124</sup>Çörtü, *a.g.e.*, s. 44.

<sup>125</sup>Hanbelizade, *a.g.e.*, s. 20.

مَا: Akıllı olan varlıklar için kullanıldığı örnekler olsa da daha çok akılsız varlıklar için kullanılır.<sup>126</sup>

Yazdığınızı ben yazmayacağım.

لَنْ أَكْتُبَ مَا تَكْتُبُونَ

مَنْ ve مَا mevsul isimleri meful durumunda ise, sıla cümlesindeki bunlara dönen aid zamir hafzedilebilir.<sup>127</sup>

أَيُّ: Müzekker olup, akıllı ve akılsız tüm varlıklar için kullanılır. Yaygın olarak kullanılmaz. Müennesi için ise أَيَّةٌ kullanılır.<sup>128</sup>

Vatandaş herhangi bir vekili seçti.

اِنْتَجَبَ الْمَوَاطِنُ أَيَّ نَائِبٍ

Sevdiğin hikayeyi oku.

اقْرَأْ أَيَّةَ قِصَّةٍ تُحِبُّهَا

أَيُّ den sonra nekre isim gelebildiği gibi, marife isim de gelebilir.<sup>129</sup> şu üç durumda murab olur yani harekesi değişebilir:

1- أَيُّ muzaf olup, sılası zikrediliyorsa;

يَسِّرُنِي أَيُّهُمْ هُوَ مُؤَدَّبٌ

2- أَيُّ muzaf olmayıp, sılası zikrediliyorsa;

يَسِّرُنِي أَيُّ هُوَ مُؤَدَّبٌ

3- أَيُّ muzaf olmayıp, sılası hafzedildiğinde;<sup>130</sup>

مُؤَدَّبٌ أَيُّ يَسِّرُنِي

أَيُّ sadece marifeye muzaf olup, sıla cümlesinde sadır olan zamir mahzuz olmak şartıyla damme üzere mebni gelebilir.<sup>131</sup>

<sup>126</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 140.

<sup>127</sup> Maksudoğlu, *a.g.e.*, s. 162.

<sup>128</sup> el-Hac, *a.g.e.*, s. 65.

<sup>129</sup> Sarmış, *a.g.e.*, s. 260.

<sup>130</sup> el-Haşimi, *a.g.e.*, s. 101.

Her kim edepli olursa beni sevindirir.

يَسِّرُنِي أَيُّكُمْ مُؤَدَّبٌ

دُوْ genelde isimlere muzaf olur ve anlamını muzaf olduğu isimden alır.

Muzafun ileyh olmadan da kullanılır.

دُوْ: Arapların Tay kabilesinin lügatında olan ve الطَّائِيَّةُ olarak isimlendirilir.<sup>132</sup> Akıllı ve akılsız tüm varlıklar için kullanılır. Müfred müzekker için دَا , دُوْ , ذَا , ذُوْ , müennes için دَاتُ , cemi müennes için دَوَاتُ kullanılır.<sup>133</sup>

Hırsızın gören geldi.

جَاءَ دُوْ شَاهِدُ اللَّصِّ

Oturan kadın kalktı.

قَامَتْ دَاتُ جَلَسَتْ

دَا: İstifham edatı olan مَا veya مَنْ dan sonra gelmesi ve işaret anlamı taşımaması şartıyla mevsul isim olabilir.<sup>134</sup>

Ne içtin?

مَاذَا شَرِبْتَ؟

Kim geldi?

مَنْ ذَا جَاءَ؟

#### 1.1.2.5. Harf-i Tarifli (الْ) İsimler

Arapçada isimlerin başına eklenen belirlilik öntakısıdır<sup>135</sup>.

ا ve ل harflerinden oluşan harfi tarif konusunda nahivciler ihtilaf etmişlerdir.

Halil b. Ahmed اْ takısındaki hemzeyi, hemze-i kat' olduğunu ve “اْ”ın harf-i ta‘rîf olduğunu söylemiştir. Sîbeveyh ise hemzenin, hemze-i vasl olduğunu ve sadece ل ’ın

<sup>131</sup> el-Haşimi, *a.g.e.*, s. 101.

<sup>132</sup> el-Galayini, *a.g.e.*, s. 136.

<sup>133</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 142.

<sup>134</sup> el-Galayini, *a.g.e.*, s. 134.

<sup>135</sup> Mesut Eryılmaz, *Kur'an Arapçası (Temel Arapça Bilgisi 1)*, Birleşik Kitabevi, Ankara, 1990, s. 23.

harf-i ta‘rîf olduğunu söylemiştir.<sup>136</sup> Ancak genel görüş ا ve ل ‘ın ikisinin birden harfî tarif olduğu ve hemzenin de hemze-i kat’ olduğu yönündedir.<sup>137</sup>

bir çiçek	زَهْرَةٌ	çiçek	الزَهْرَةُ
bir koltuk	أَرِيكَةٌ	koltuk	الأَرِيكَةُ
bir kalem	قَلَمٌ	kalem	القَلَمُ
bir ev	بَيْتٌ	ev	الْبَيْتُ
bir çocuk	وَلَدٌ	çocuk	الْوَلَدُ

Yukarıdaki nekre kelimeler başlarına ال alarak sonlarındaki tenvinler düşmüş ve anlamları belirli hale gelmiştir.

Nitekim başında ال eki bulunan ismin sonuna tenvin gelmez. Çünkü ال ekinin bulunması ile tenvinin bulunması zıt şeyler olup bir kelimedede aynı anda bulunamaz.<sup>138</sup>

Öğretmen, arkadaşşıma (herhangi) bir kitap verdi.

مَنَحَ الْمُعَلِّمُ صَدِيقِي كِتَابًا

Öğretmen, arkadaşşıma kitabı verdi.

مَنَحَ الْمُعَلِّمُ صَدِيقِي الْكِتَابَ

Yukarıdaki cümlelerin ilkinde كِتَابٌ kelimesi herhangi bir kitap olup sonuna tenvin almıştır. İkinci cümlede ise başına harfî tarif alarak sonundaki tenvin düşmüştür. Anlam ise herhangi bir kitap değil, konuşan ve muhatab tarafından bilinen belirli bir kitap olarak değişmiştir.

<sup>136</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 167.

<sup>137</sup> el-Galayini, *a.g.e.*, s. 147.

<sup>138</sup> Sarmış, *a.g.e.*, s. 82.

أل takılı marifelerin, belirlenmiş biçimi ile belirlenme sebebi de değişebilir. أَلْيَوْمَ kelimesi o gün anlamında değil, içinde bulunduğumuz gün, yani bu gün manasındadır. Bazı kelimelerin ise marife olmasının temel sebebi önceden anılmış olmak gibi harici bir sebeptir. Bu sebeplerle marife olan bir kelimenin bu durumu أل takısı getirilerek saptanmış olur. Bu yapılmazsa anlam değişir.<sup>139</sup>

أل takısı kelimeleri marife yapma şekilleri açısından ahdi ve cinsi olmak üzere ikiye ayrılır. Ahd bildiren أل takısı ise zikri, zihni ve huzuri olmak üzere üçe ayrılır.<sup>140</sup>

Ahd bildiren أل: Nekre bir kelimenin başına gelerek, daha önce mânası kapalı ve umum durumda olan nekreyi belirli bir ferde hasr edip, kısıtlayarak ona belirlilik sağlar. Yani aynı adı taşıyan diğerlerinden ayırt edilmiş ve belli biri veya ikisi ya da muayyen bir miktar kastedilmiş olur.<sup>141</sup> Bu çeşit أل, eklendiği kelimeyi muhatap tarafından bilinen, belirli bir ferd haline getirir. أل ile kullanılan kelimenin belirli olmasındaki sebep ise, konuşma anından önceki zamanda kelimeye ilişkin belirli bir bilgidir. Bu bilginin ortadan kalkmasıyla kelimenin belirliliği de ortadan kalkar.<sup>142</sup> Ahd bildiren أل deki belirlilik, kelimenin aslından olmayıp ya zikri (söylemekten), ya zihni (bilgiden), ya da huzuri (aynı ortamda bulunmuş) olmaktan kaynaklanan bir belirliliktir.<sup>143</sup>

**Ahdi Zikri:** Nekre bir kelimenin aynı cümlede iki kere tekrarlanmasıyla olur. Birincisi أل takısı olmadan gelirken, ikincisinin başına anlamı belirli hale getiren ahd

<sup>139</sup>Uzun ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 25.

<sup>140</sup> İbn Hişam el-Ensari, *Muğni'l-Lebib an Kutubi'l-Earib*, thk. ve şerh.: Abdullatif Muhammed el-Hatip, Matabiu's-Siyase, Kuveyt, 2000, I, 314.

<sup>141</sup>Uzun ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 22.

<sup>142</sup> Tahsin Deliçay ve Sadık Koç, "Arap Dilinde Harf-i Ta'rif", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, 2002, sayı: 2, XII, 196.

<sup>143</sup>Deliçay-Koç, *a.g.e.*, s. 197.

bildiren اَلْ gelir. Bu اَلْ nekreleri birbirine bağlar ve birinci nekre kelimenin anlamını bir ferde hasreder.<sup>144</sup>

Bir araba satın aldı. Sonra onu sattım.

اَشْتَرْتُ سَيَّارَةً ثُمَّ بَعْتُ سَيَّارَةً

Bu cümlede سَيَّارَةٌ kelimesi ilkinde nekre olarak gelmiş, ikincisinde اَلْسَيَّارَةُ şeklinde marife olarak gelmiştir. اَلْسَيَّارَةُ'nın başındaki اَلْ birinci kelimeyle bağlantı kurarak anlamı belirli hale getirmiştir.

Ahdi Zihni: Konuşma esnasında değil de, önceki bir zamanda muayyen bir ferde hasredilmiş nekre kelimenin anlamını belirli hale getiren ahd bildiren اَلْ dir. Buna ahdi ilmi de denir.<sup>145</sup>

Hükümdar ne yaptı?

مَا فَعَلَ الْمَلِكُ؟

Bu cümlede الْمَلِكُ kelimesi söyleyenin ve muhatabın daha önceden bildiği bir ferde olduğu için kelimenin başındaki اَلْ ahdi zihnidir.

Ahdi Huzuri: Zaman ve şartlara bağlı olarak konuşma esnasında gerçekleşen ve anlamı belirli hale getiren ahd bildiren اَلْ dir.<sup>146</sup> Ancak işaret ismi, nida, sürpriz bildiren إِذَا'dan sonra ve şimdiki zaman bildiren zarfın başında gelebilir.<sup>147</sup>

Çocuğu bu adam dövdü.

صَرَبَ الْوَلَدَ هَذَا الرَّجُلِ

Ey adam, çocuğa vurma!

يَا أَيُّهَا الرَّجُلُ لَا تَضْرِبِ الْوَلَدَ

Baktım, birde ne göreyim, çocuğun amcası!

نَظَرْتُ فَإِذَا عَمُّ الْوَلَدِ

<sup>144</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 423.

<sup>145</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 424.

<sup>146</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 424.

<sup>147</sup> İbn Hişam, *a.g.e.*, I, 317.

Şimdi dövdü.

ضَرَبَ الْآنَ

Cümlelerinin ilkinde ahd bildiren آل işaret isminden sonra, ikicisinde nidadan sonra, üçüncüsünde sürpriz bildiren إِذَا dan sonra ve sonuncusunda şimdiki zaman bildiren zarfla bitişik gelerek konuşma esnasında belirli hale gelen kelimeyi ifade etmiştir.

Cins Bildiren آل: Cinsin bütün fertlerini içine alan آل'dir.<sup>148</sup> Lafız olarak marife muamelesi gördüğü halde, mana bakımından tam marife olmayan isimlerin başına gelir.<sup>149</sup>

İnsan düşünen bir varlıktır.

الْإِنْسَانُ الْكَائِنُ الْمُفَكِّرُ

Kadına saygı göster.

إِحْتَرَمَ الْمَرْأَةَ

Cümlede الْإِنْسَانُ bütün insan cinsini kapsamaktadır. Mana bakımından nekredir. Ancak lafzi olarak marifedir.

#### 1.1.2.6. Marifeye Muzaf Olan Nekre İsimler

Marife bir isme izafe edilen nekre isimler olup, izafe ile belirlilik kazanırlar. Marifeye muzaaf olan isimler, izafet terkinin bir bölümü olması nedeniyle öncelikle izafet terkinin (isim tamlaması) genel hatlarıyla ele almak uygun olacaktır.

İzafet terkinin ( التَّرْكِيْبُ الْإِضَائِي ) ilk kelimesi olan الْإِضَائِي, ضَ يَ فَ kökünden gelmekte olup, “ekleme, katma, dahil etme” gibi anlamlara gelmektedir. Nahiv ilmi açısından, iki isimden birinin diğerine tahsis edilmesi ve belirginleştirilmesi yönleriyle bağlanmasıdır.<sup>150</sup> Bunun için bir şeyin kendisine izafe edilmesi, kendisi

<sup>148</sup> el-Galayini, *a.g.e.*, s. 148.

<sup>149</sup>Bolelli, Nusrettin, *Arapça Dilbilgisi Nahiv- Sarf ve Terimleri*, Yasin Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 432.

<sup>150</sup> Mecmau'l-Lugati'l-Arabiyye, *a.g.e.*, s. 547.

bilinen bir şey olmadığı için caiz değildir. Eğer bilinen olsaydı izafete ihtiyaç duymazdı.<sup>151</sup>

İzafet terkibine Türkçede isim tamlaması denir. Bu tamlama en az iki isimden oluşur ki bunlardan birincisi muzaf (tamlanan), ikincisi muzafun ileyh (tamlayan) dir.<sup>152</sup>

kapının anahtarı

أَبَابٍ

مِفْتَاحٍ

muzafun ileyh muzaaf

Nekre olan isimler yalnız başına olduklarında belirsiz isim iken, başında الّ takısı olan belirli bir isme muzaf olduklarında belirlilik kazanmış olur. Yukarıdaki مِفْتَاحٍ kelimesi tek başına nekre bir kelime olmasına rağmen, أَبَابٍ kelimesine muzaf olduğu için belirlilik anlamı kazanarak marife bir isim olmuştur.

ضَاعَ كِتَابُ طَالِبٍ فِي الْكُتَيْبَةِ (Fakültede bir öğrencinin kitabı kayboldu) cümlesinde geçen كِتَابٍ ismi, yine nekre olan طَالِبٍ ismine muzaf olmakla bazı yönlerden marifelik kazanmıştır. Çünkü artık şu veya bu kişinin kitabı değil sadece öğrencinin kitabı olduğu anlaşılmaktadır. Buna hususiyet kazanmak denir. Çünkü artık herhangi bir kitap değil, öğrencinin kitabıdır. Ancak كِتَابٍ ismi her yönden belirli olmamış, bazı yönlerden marifelik kazanmıştır.<sup>153</sup>

Zamirler, işaret isimleri, mevsul isimler, şart isimleri, أَيُّ hariç soru isimleri muzaf olamazlar.<sup>154</sup>

<sup>151</sup> İbn Manzur, *a.g.e.*, s. 2626.

<sup>152</sup> el-Haşimi, *a.g.e.*, s. 272.

<sup>153</sup> Sarmış, *a.g.e.*, s. 578.

<sup>154</sup> Dursun Hazer ve diğerleri, *İlahiyat Fakülteleri İçin Arapçaya Giriş*, Grafiker Yayınları, Ankara, Eylül 2012, s. 303.

Muzaf tenvinle, sonunda nunla (tesniye ve cemi müzekker salim nunları) ve el takısıyla gelmez.<sup>155</sup>

جَاءَنِي مُعَلِّمٌ (Bir öğretmen bana geldi.) cümlesinde مُعَلِّمٌ kelimesi sonuna tenvin olarak gelmişken, aynı kelime muzaf olduğunda sonundaki tenvin hazfedilir.

Zeyd'in öğretmeni bana geldi.

جَاءَنِي مُعَلِّمٌ زَيْدٍ

لَعِبْتُ بِالْكَرَّتَيْنِ (İki topla oynadım.) cümlesindeki الْكَرَّتَيْنِ kelimesinin başında اَلْ takısı, sonunda tesniye nunu vardır. Bu kelime muzaf olduğunda başına aldığı اَلْ takısı ve sonundaki tesniye nunu hazfedilir.

Okulun iki topuyla oynadım.

لَعِبْتُ بِكَرَّتَيْ الْمَدْرَسَةِ

Muzaf cümledeki yerine göre harf ve hareke değişikliğine maruz kalır. Ancak muzafun ileyh daima mecrur olarak gelir.

Öğrencinin kalemi kırıldı.

انْكَسَرَ قَلَمُ الطَّالِبِ

Öğrencinin kalemini ödünç aldım.

اسْتَعْرْتُ قَلَمَ الطَّالِبِ

Öğrencinin kalemi ile yazdın.

كَتَبْتَ بِقَلَمِ الطَّالِبِ

İzafet lafzi (mecazi) ve manevi (hakiki) olmak üzere ikiye ayrılır.<sup>156</sup>

Manevi izafet: İzafet denilince öncelikle manevi izafet akla gelir. Muzaf ve muzafun ileyh arasında cer harfinin takdir edilmesi (var olduğunun kabul edilmesi) ile olmaktadır.<sup>157</sup> Tamlanan kelimenin kime ve neye ait olduğunu, hangi şeyden yapıldığını ve neye benzediğini belirtmek suretiyle tamlanan kelimenin anlamındaki

<sup>155</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 255.

<sup>156</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 313.

<sup>157</sup> Hazer ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 303.

bir kapalılığı giderme amacı taşır.<sup>158</sup> Muzafun ileyh, marife olarak gelirse, tamlama belirlilik ifade eder. Muzafun ileyh, nekre olarak gelirse tür belirtme (tahsis) ifade eder.<sup>159</sup>

çocuğun oyuncuğu

لُعْبَةُ الْوَالِدِ

yün kazak

كَنَزَةٌ صُوفِيَّةٌ

Yukarıdaki ilk tamlamada muzaf marife bir isme muzaf olmuş ve anlam belirli hale gelmiştir. İkinci tamlamada ise muzaf nekre bir isme muzaf olmuş ve anlam tahsisleştirilmiştir.

Muzafun ileyhe üç harfi cer takdir edilebilmekte ve bu harfi cerlerle izafet farklı anlamlar ifade etmektedir.

- 1- Muzafun ileyh, muzafın cinsinden ise çoğunlukla مِنْ (-den) harfi ceri takdir edilir. Tahsislik anlamı ifade eder.

altın bilezik

سَوَازٌ ذَهَبِيٌّ

- 2- Muzafun ileyh, muzafın zarfı olursa bazen فِي (-de) harfi ceri takdir edilir. Yer ve zaman zarfı bildirir.

ikinci namazı

صَلَاةُ الْعَصْرِ

- 3- Bu ikisi dışında çoğunlukla لْ harfi ceri kullanılır.<sup>160</sup> Mülkiyet, sahiplik anlamı ifade eder.

Suad'ın kitabı

كِتَابُ سَعَادٍ

<sup>158</sup> Günday-Şahin, *a.g.e.*, 67.

<sup>159</sup> Hazer ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 303.

<sup>160</sup> el-Haşimi, *a.g.e.*, s. 273.

Şayet muzaf ve muzafun ileyhin arasında var kabul edilen cer harfi açık bir şekilde zikredilirse, bu tür tamlamaya şibh-i izafet (yarı tamlama) denir.<sup>161</sup> Ancak, şibh-i izafet gerçek izafet terkibi değildir.

Benzetme ve sayı temyizinde de izafet tamlaması kullanılır.<sup>162</sup>

Muzaf, fiilin veya şibhi fiilin masdarı olduğunda izafet benzetme için kullanılır.<sup>163</sup>

Arkadaşım inci gibi yazdı.

كُتِبَ صَدِيقِي كِتَابَةَ الدَّرِّ

Bir şeyin sayısını bildirmek için ise üçten ona kadar ve yüz, bin... ve bu sayıların katlarındaki bir şeyin sayısını bildirmek için kullanılır.<sup>164</sup>

Üç gün kaldı.

بَقِيَ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ

Yüz elbise sattı.

بَاعَ مِائَةَ ثَوْبًا

Lafzi İzafet: Şimdiki ve gelecek zamana delalet eden vasıf bildiren türemiş isimlerin (fail, meful, sıfatı müşebbehe, mübalağa sigası gibi) mamulüne yani fail veya mefulüne muzaf olmasıyla oluşur.<sup>165</sup>

Romanı yazan ödül aldı.

أَخَذَ كَاتِبُ الرِّوَايَةِ الجَائِزَةَ

Bu, hakimın katibidir.

هَذَا كَاتِبُ القَاضِي

Cümlelerinde كَاتِبُ kelimesi muzaf olarak gelmiştir. Ancak ilk cümlede lafzi izafet şeklinde, ikinci cümlede manevi izafet şeklinde gelmiştir. Lafzi izafet şimdiki ve gelecek zamana delalet etmesi gerekmesine rağmen, ikinci cümlede zaman anlamı yoktur.

<sup>161</sup> Hazer ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 303.

<sup>162</sup> Maksudoğlu, *a.g.e.*, 365.

<sup>163</sup> Çörtü, *a.g.e.*, 319.

<sup>164</sup> Çörtü, *a.g.e.*, 319.

<sup>165</sup> el-Haşimi, *a.g.e.*, s. 274.

Lafzi izafette, manevi izafetin aksine ne belirlilik, ne tahsis ifade eder, ne de harfi cer takdir edilir.<sup>166</sup> Muzaf türemiş bir isim olduğundan aralarında isim tamlamasının asıl görevi olan tarif ve tahsis yerine, amil mamul ilişkisi vardır. İsim fiil olan amil muzaf, fail veya meful olur ve aralarında izafet ilişkisiyle birlikte amil mamul ilişkisi kurulur ve izafet tamlaması fiil cümlesiyle aynı anlamı taşır.<sup>167</sup>

Lafzi izafet; ismi faillerin mefulüne, ismi mefulün naibi failine ve sıfatı müşebbehelerin de failine izafetidir. Yaygın kullanılan bu tamlama türü daha çok ifadeye hafiflik getirmek için tercih edilir.<sup>168</sup>

Çantayı çalan kaçtı.

فَرَّ سَارِقُ الْحَقِيْبَةِ

İsmi söylenen kalktı.

قَامَ مَقُولُ الْإِسْمِ

İsm-i fail, şimdiki ve gelecek zaman ifade ederse, izafet lafzi olur ve tam marifelik anlamı ifade etmez.<sup>169</sup>

İnsanları seven

مُحِبُّ النَّاسِ

Arabanın sahibi

مَالِكُ السِّيَّارَةِ

Yukarıdaki tamlamalarda muzaf ismi fail ve şimdiki zaman ifade etmiştir. Ancak anlamda tam belirlilik yoktur.

Lafzi izafette muzaf, muzafın ileyhten dolayı marifelik kazanmaz. Marife olması gerekirse, muzaf marife alır.<sup>170</sup> Muzaaf, tesniye veya cemi müzekker salimse

<sup>166</sup>el-Haşimi, *a.g.e.*, s. 273.

<sup>167</sup> Candemir Doğan, *Arapça İsim-Sıfat Tamlamaları ve İsim Cümlesi Kurulumu*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2012, s. 195.

<sup>168</sup>Doğan, C., *a.g.e.*, s. 195.

<sup>169</sup> Doğan, C., *a.g.e.*, s. 195.

<sup>170</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 317.

veya başında اَلْ olan bir isme muzafsa veya başında اَلْ olan bir isme muzaaf isme muzafsa başında اَلْ alması caizdir.<sup>171</sup>

Hayır işleyen iki kişi اَلْفَاعِلَا حَيْرٍ

Hayır işleyenler اَلْفَاعِلُو حَيْرٍ

Hayır işleyen kişi اَلْفَاعِلُ حَيْرٍ

Hayır işlemeyi seven kişi اَلْمُحِبُّ فَعِلِ الْحَيْرِ

İzafet ikiden fazla isimle de olur. Bu tür izafetlere zincirleme isim tamlaması denir. Ancak harf-i tarifi veya tenvini en sondaki isim alır.<sup>172</sup>

dükkanın kapısının anahtarı مِفْتَاحُ بَابِ الْمَتَجَرِ

(herhangi bir) dükkanın kapısının anahtarı مِفْتَاحُ بَابِ مَتَجَرٍ

Bazen muzaf, bazen muzafun ileyh hazfedilebilmektedir.

Genel hatlarıyla izafet terkibi ele alınmış olup, tüm izafet terkiplerinin konumuzu ihtiva etmediği görülmüştür. Çünkü muzafların bir kısmı belirlilik anlamı ihtiva ederken, bir kısmı bazı yönden belirlilik anlamı ihtiva etmektedir.

Sonuç olarak, muzafun ileyh marife veya nekre olabilir. Ancak muzaf bir ismin marife olabilmesi için, bu ismin mutlaka marife bir isme muzaf olması gerekir. Bir başka ifade ile muzafun ileyh olan kelime nekre olmamalıdır. Zira nekre bir isme muzaf olan kelime, kural gereği nekre kabul edilmektedir.<sup>173</sup>

<sup>171</sup>el-Haşimi, *a.g.e.*, s. 274.

<sup>172</sup>Çörtü, *a.g.e.*, s. 316.

<sup>173</sup>Günday-Şahin, *a.g.e.*, 130.

### 1.1.2.7. Nekre-i Maksude (النَّكْرَةُ الْمَقْصُودَةُ بِالنِّدَاءِ)

Nida (نِدَاءٌ), نَ دَ يَ kökünden gelmekte olup, الرَّعَاءُ ve الدُّعَاءُ kelimeleri gibi seslenmek, çağırmak, sesin güzel ve yüksek olması gibi anlamlara gelmektedir.<sup>174</sup> Mahzup bir fiilin yerine geçen veya lafzen zikredilen ya da hazfedilen nida edatlarından biri ile mütakellimin dikkatini bir şeye yönlendiren gramatik olguya verilen isimdir.<sup>175</sup> Münada ise nidâ edatlarından biri ile seslenilen isim veya kelimelerdir.<sup>176</sup>

Nidanın iki temel unsuru vardır. Bunlar nida edatı ve münadadır.

Nida edatları yedi tanedir: Bunlardan أ ve أَيُّ yakına, وَآ, هَيَّا, وَآ, أَيُّ ise uzağa seslenmek içindir.<sup>177</sup> يَا ise, bütün mesafelerde olanlara seslenmede kullanılır.<sup>178</sup> Bu edatlar arasında yer alan يَا nida konusunun temeli, harflerinin aslı ve pratikte en yaygını kabul edilmektedir.<sup>179</sup>

Bunların dışında münadanın başında harf-i tarif varsa, önüne müzekker için يَا müennes için يَا أَيُّهَا kullanılır.<sup>180</sup>

Ey insanlar!

يَا أَيُّهَا النَّاسُ

Ey kızlar!

يَا أَيُّهَا الْبَنَاتُ

Cümle içerisinde önce nida harfi, daha sonra münada gelir.

<sup>174</sup> İbn Manzur, *a.g.e.*, s. 4388, Mecmau'l-Lugati'l-Arabiyye, *a.g.e.*, s. 912.

<sup>175</sup> Mehmet Dağ, "Dil ve Belağat Açısından Kur'an Ayetlerinde Nida", *Ekev Akademi Dergisi*, 2008, Sayı:34, 123.

<sup>176</sup> İbnü's-Serrac, *a.g.e.*, s. 329.

<sup>177</sup> Mustafa Kayapınar, "Belağattan Nida Üslubu", *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, Sayı:2, XV, 160.

<sup>178</sup> Sarmış, *a.g.e.*, s. 534.

<sup>179</sup> Dağ, *a.g.e.*, s. 124.

<sup>180</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 263.

Ya Halit, bizimle konuş.

يَا خَالِدُ تَكَلَّمْ مَعَنَا

Ey çocuklar, süt için.

يَا أَيُّهَا الْأَوْلَادُ اشْرَبُوا الْحَلِيبَ

Ey (tanımadığım bir) adam, beni dinle.

يَا رَجُلًا اسْتَمِعْ لِي

Münada beş şekilde gelebilir. Bunlar;

- 1- Muzaaf olarak gelebilir. Bu şekilde geldiği zaman irabı lafzen mansub olur.<sup>181</sup>

Ey merhametlilerin en merhametlisi

يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Ey Allah'ın Rasulü

يَا رَسُولَ اللَّهِ

- 2- Şibh-i muzaaf olarak gelebilir. Gerçekte muzaf olmamasına rağmen kendisinden sonra ona bağlanan kelimelerle hususilik kazanır. Münadaya bağlanan bu kelimeler ism-i fail, ism-i mef'ul veya car-mecrur olabilir.<sup>182</sup> İrabı lafzen mansub olur.<sup>183</sup>

Ey arabadan inen

يَا نَزِلًا مِنَ السَّمَاءِ

Ey kullarına lutufta bulunan

يَا لَطِيفًا بِالْعِبَادِ

- 3- Nekre-i gayrı maksude olarak gelebilir. Belirli bir kişi kastetmeden genel bir serzeniş veya takdir etmek için seslenilir.<sup>184</sup> İrabı lafzen mansub olur.<sup>185</sup>

Ey mümin, namaz kıl.

يَا مُؤْمِنًا صِلِ الصَّلَاةَ

<sup>181</sup> Ahmet Abdu't-Tevvab İvaz, *Murşidu't-Tullab ile'n-Nahvi ve'l-İ'rab*, Daru'l-Fazile, Kahire, 1996, s. 35.

<sup>182</sup> Şeyh Halid b. Abdullah el- Ezherî, *Şerhu't-Tasrih ale't-Tavdih*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, thk: Muhammed Bası'l-Uyunu's-Sud, Beyrut, 2011, II, 214.

<sup>183</sup> İvaz, *a.g.e.*, s. 36.

<sup>184</sup> Sarmış. *a.g.e.*, s. 535.

<sup>185</sup> İvaz, *a.g.e.*, s. 36.

Ey gafil, ölüm onu istiyor

يَا غَافِلًا وَالْمَوْتُ يَطْلُبُهُ

- 4- Müfred özel isim olarak gelebilir. Damme üzere mebnidir.<sup>186</sup> Müfred özel isim, tesniye ve cemi özel isimleri de kapsar.<sup>187</sup> Özel isim olduğu için marifelik söz konusudur. Tensiye veya cemi olduğunda ref alameti üzere mebni olur.

Ey Meryem

يَا مَرْيَمُ

Ey Ahmetler

يَا أَهْمَدُونَ

- 5- Nekre-i Maksude olarak gelebilir. Nida ile kastedilen nekredir.<sup>188</sup>

Çalışmamızın konusu gereği asıl ele alacağımız nida çeşidi nekre-i maksudedir. Çünkü marife olarak kabul edilirler.<sup>189</sup> Bazı nahivciler tarafından ma'rife olarak kabul edilmemesine rağmen İbni Hâcib gibi dilciler, nekre-i maksûdeleri ma'rife kabul etmişlerdir.<sup>190</sup> Çünkü münada marifeliği nida edatıyla kazanır.

!يا رَجُلُ! *Ey adam!* Örneğinde kim olduğu bilinmeyen fakat görülen bir adama sesleniliyor.<sup>191</sup> Yani ismi söylenmeksizin karşı karşıya bulunan kim olduğu bilinen kişilere yapılan nida çeşididir.

Ey öğrenciler, herhangi bir sıraya oturun.

يَا طَالِبُونَ اجْلِسُوا مَقْعَدًا

Ya tüccar, bu mala indirim yap.

يَا تَاجِرُ رَخِّصْ هَذَا الْمَالَ

<sup>186</sup> Hasan, *a.g.e.*, 4, s. 23.

<sup>187</sup> Hasen 'Abbâs, 4, s.16.

<sup>188</sup> el-Haşimi, *a.g.e.*, s. 112.

<sup>189</sup> Yakup Gürsoy, Kenan Taşkan, *Temel Kaideleriyle Arapça Sarf-Nahiv*, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1971, s. 174.

<sup>190</sup> Deliçay-Koç, *a.g.e.*, s. 195.

<sup>191</sup> Bolelli, *a.g.e.*, s. 736.

Ey iki çocuk, benimle oynayın.

يَا وَلَدَانِ الْعَبَا مَعِي

Nekre-i maksude, ref' üzere mebnidir.<sup>192</sup>

Ey işçi

يَا عَامِلٌ

Ey iki işçi

يَا عَامِلَانِ

Ey işçiler

يَا عَامِلُونَ

Nekre-i maksude ve özel isim olan münadalar, tesniye ve cemi olduklarında müfred sayılırlar. Münadanın müfred olması izafet ve şibh-i izafet durumunda olmamasıdır.<sup>193</sup>

Nida edatı özel isim ve muzaf olarak geldiğinde hafzedilebilse de, nekre-i maksude olarak geldiğinde edat hafzedilememektedir<sup>194</sup>.

### 1.1.3. Marifeliğin Delalet Yönünden Kapsamı ve Dinsel Hükümlerin Kurulmasındaki Rolü

Kur'an'ın yazıya geçirilişi, düzgün okunabilmesi ve anlamının doğru anlaşılıp yorumlanması, anlamdan dinsel hükümlerin doğru şekilde çıkarılması gibi hassas konular Arapça bilgisine olan ihtiyacı artırmıştır. Herhangi bir kelimenin doğru anlaşılabilmesi için lafız ile anlam arasında doğru bir ilişki kurmak gerekmektedir. Bunun için ise karşımıza iki temel öge çıkmaktadır. Bunlar, lafzın anlam karşısında tayini ile kurulan vaz ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan delalettir.

Delalet, vaz'ı bilen kimseye nispetle lafız söylendiğinde lafızdan anlamın anlaşılmasıdır.<sup>195</sup> Yani kelime işitildiğinde veya okunduğunda anlama vakıf olmaktır.

<sup>192</sup> İvaz, *a.g.e.*, s. 36.

<sup>193</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 78.

<sup>194</sup> M. Akif Özdoğan, "Arap Dilinde Münada ve İşlevleri", *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 26, Kahramanmaraş, 2015, s. 10-11.

<sup>195</sup> Muhammed b. Ali b. Muhammed Hamid b. Muhammed et-Tehanev'i, *Keşşaf Istilahati'l-Funun ve'l-Ulum* (thk. Ali Dahrûc), Mektebet-u Lubnan Naşirun, Beyrut, 1996, I, 788-789.

Örneğin, kalem lafzı söylendiğinde yazı yazmak için kullanılan nesnenin anlaşılmasına, yani kalem lafzından anlama ulaşılmasına delalet denmektedir.

Delaletin gösteren (lafız vb.) tarafı dall, gösterilen (anlam) tarafı ise medlul olarak isimlendirilmektedir.<sup>196</sup>

Delalet, lafzi ve gayri lafzi olmak üzere ikiye ayrılır. Mesela, “kitap” lafzının iki kapak arasındaki yazılı metne delaleti lafzi, dumanın ateşe delaleti ise gayri lafzi delalettir. Dal ile medlul arasındaki bağı her zaman akıl kurmaktaysa da, bu bazen sadece zihin planında makuller arasında kurulurken, bazen de duyularla elde edilen tecrübe, bilgi, görgü, insanlar arası ortak iletişim ve kullanım birliği gibi mahsusat alanının verileriyle kurulmaktadır. Bu sebeple ister lafz, ister gayri lafzi olsun bütün delaletler başlıca üç kısma ayrılır.<sup>197</sup>

Delaleti mümkün kılan şey akıl ise akli delalet olmakta, tabii bir durum ise tabi delalet, vazi ise vazi delalet olarak adlandırılmaktadır.<sup>198</sup>

Marifelik lafza bağlı delaletin kapsamına girmekte olup, lafız dall, o lafzın zihinde oluşturduğu suret de medluldür. Buna göre lafza bağlı delalette, dilin hammaddesi olan ses, ana unsurdur.<sup>199</sup>

Görünmeyen bir yerden duyulan hayvan sesinin, o hayvana delâleti akli delalet, “üf” sesinin kişinin canının sıkın olmasına delaleti insanın psikolojik yapısını göstermesinden dolayı tabii delalettir. Bu delalet türleri belli kurallar altına alınamadığından, genel geçerliliğe de sahip değildirler. بيت (ev) kelimesinin tavanı ve duvarları olan yapı anlamına gelmesi ise vazi delalettir.

Marife, “herhangi bir şeyde biaynihi kullanılmak üzere bir anlama vaz olunan lafız”<sup>200</sup> anlamına gelerek, delalet yönünden lafza bağlı vazi delalet kapsamına girmektedir. zamiri, müfret, müzekker ve gaip niteliklerine sahip olan anlamında

<sup>196</sup> et-Tehanevi, *a.g.e.*, I, 788-789.

<sup>197</sup> M. Naci Bolay, “Delalet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 1994, IX, 119.

<sup>198</sup> Kutbeddin er-Razi, *Levamiu'l-Esrar fi Şerhi Metalii'l-Envar*, İstanbul, 1303, s. 27.

<sup>199</sup> Mehmet Erdem, Tahsin Deliçay, “Mantık, Belagat ve Usul-ü Fıkıh İlimleri Arasında Ortak Bir Kavram Olarak "Delalet", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı:1, Bahar 2002, s. 175.

<sup>200</sup> Saadettin et-Taftazani, *el-Mutavvel*, Şeriket-i Sahafiye-i Osmaniye Matbaası, İstanbul, 1309, s. 70.

vaz olunmuştur. Söz konusu anlam, dış varlıkta yer alan fertlerden birini göstermektedir.

Kur'an ve sünneti iki temel kaynağı kabul eden İslam hukukunun, temel kaynaklarının Arapça olması nedeniyle lafızların çeşitlerini ve mâna ile ilişkilerini bilmeden söz konusu metinleri kişinin doğru bir şekilde anlaması ve onlardan isabetli hükümler çıkarması mümkün değildir. Bu bakımdan fıkıh usulünün önemli bir kısmını teşkil eden kaynaklardan hüküm çıkarma (istinbat) metotlarının bilinmesi amacıyla lafızları mâna ile ilişkilerine göre has, am, müşterek ve müevvel olmak üzere kısımlara ayırmışlardır.<sup>201</sup>

Hass, tek manaya vaz edilen lafızdır.<sup>202</sup> Yani bir tek mânaya veya sınırlı sayıdaki fertlere delâlet etmek üzere konulmuş lafızdır. Örneğin, Ali hususi bir kişiyi, insan hususi bir cinsi, ilim hususi bir türü göstermektedir.

Marife bir isim de, medlûlünün teklik manası taşıması nedeniyle hususiyet kapsamına girmektedir.

Hass, vaz olduğu manaya kesin bir şekilde delalet ettiğini ve aksine delil olmadıkça vaz olduğu bu manadan başkasına çekilemeyeceğini İslam hukukçuları ihtilafsız kabul etmişlerdir.<sup>203</sup> Hukukçuların anlam üzerinde görüş birliğine varması dinsel hükümlerin ihtilafsız ve kati olarak kurulmasında genelde hususun, özelde marife kelimenin önemini artırmaktadır.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ  
مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا  
أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

<sup>201</sup>Ferhat Koca, "Has", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 1997, XVI, 264.

<sup>202</sup> Muhammed Ebû Zehra, *İslâm Hukuku Metodolojisi*, trc: Abdulkâdir Şener, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1973, s.158.

<sup>203</sup> Zekiyyüddin Şa'ban, *İslam Hukuk İlminin Esasları(Usulu'l- Fık)*, trc. İbrahim Kafi Dönmez, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, Ekim 2010, s. 311.

“Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkan yeminlerinizden ötürü sizi sorumlu tutmaz; fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutar. Bunun kefareti, ailenize yedirdiğinizin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, ya da bir köle âzat etmektir. Bunu bulamayanın üç gün oruç tutması gerekir.”<sup>204</sup> ayetinde geçen رَقَبَةً (boyun), عَشْرَةَ (on), ثَلَاثَةَ (üç) lafızları hastır ve bunların delaleti katidir. Buna göre yemin kefareti bir köle azadı veya on fakirin doyurulması veya üç gün oruç tutmaktır. Has lafızlarla ifade edildiğinden, nassda zikredilen bu durumların dışında bir manaya ihtimal bulunmamaktadır.<sup>205</sup>

## 1.2. Nekre İsimler

Nekre (النَّكْرَةُ), نَ كَ رَ kökünden gelmekte olup, bilmemek, tanımamak, haberdar olmamak anlamlarına gelmektedir. Nahiv ilminde belirli olmayan bir şeye delalet eden isimdir. Sebebi, birçok kişi arasında, gerçekte ona benzerlik gösteren çeşitlerinin yaygın olması veya mahiyetinin yahut kimliğinin bilinmemesidir. Onlardan hepsi de o ismi doğrular. Örneğin:

كِتَابٌ (kitap)

عُصْفُورٌ (serçe)

رِسَالَةٌ (mektup)<sup>206</sup>

Nekre, ifade ettiği şeylerin bizzat kendisi olmayan ve muayyen bir ferde delâlet etmeyip, umum ifade eden isimlerdir. Bu isimler söylendiğinde akılda bir mânâ oluşur. Ancak, bu mânâyı görünürde tek bir ferde hasretmek mümkün değildir.<sup>207</sup> Akıl onu hızlı bir şekilde anlar. Onu duyan ya da yazılan bir şeyde onu gören muradı anlar. Ancak bu açık akli manadır. Anlam belirli olmayıp ve gerçek

<sup>204</sup> Maide Suresi, 5/89.

<sup>205</sup> Şa'ban, a.g.e., s. 312.

<sup>206</sup> Yakub, a.g.e., IX, 338.

<sup>207</sup> Deliçay-Koç, a.g.e., s. 193.

dünya ile sınırlı olmayıp sadece zihnidir. Akli ve zihni olan harici dünya yani gözlenebilen ve hissedilebilen dünyadır.<sup>208</sup>

Masanın üzerinde bir kitap var.

عَلَى الْمُنْصَدَةِ كِتَابٌ

Bu cümledeki كِتَابٌ kelimesinin manası “herhangi bir kitap” tır. Anlam açısından açıktır, fakat belirli bir kitabı işaret etmediği için geneldir. Binlerce çeşit kitap bu manayı doğrular. Dolayısıyla bu kitaplardan herhangi birini kapsamaktadır.

Yani cinsi yaygın olan isimlerin hepsidir. Diğerleri olmaksızın birine tahsis edilmemiştir.<sup>209</sup>

Nekre olan isimlerin sonuna tenvin gelir.<sup>210</sup> Tenvin, cins isimleri belirsiz yapmak için kelimenin son harflerine gelir. اَلْ takısı ise bu isimleri ma‘rife yapmak için kelimenin başlarında gelir.<sup>211</sup> Nekre, marife ismin dışındakilerdir. Yani onun kapsamına marife kelimelerin dışındakiler girer.<sup>212</sup> Nekre, ismin aslıdır.<sup>213</sup> Marifelik, nekre bir kelime üzerine ekleme ile sonradan meydana gelen bir durum olup, aynı zamanda nekre marifeden daha geniş anlama sahip olduğu gibi tenvîn de nekrelüğün nişanesi kabul edilmektedir.<sup>214</sup> Ancak her tenvinli gelen isim nekre kabul edilemez. Örneğin; حَسَنٌ (Hasan) ismi özel isim olup, sonunda bulunan tenvin onun nekre olduğunu göstermez. Bu ismin marifeliği alem olmasından kaynaklanır.

<sup>208</sup> Hasan, *a.g.e.*, s. 145.

<sup>209</sup> Muhammed Reşad b. Ahmed b. Abdurrahman es-Sekkaf, *et-Takriratu'l-Behiyetu ala Metni'l-Acurrumiyye*, Daru'l-Minhac, Cidde, 2011, s. 164.

<sup>210</sup> İbn Manzur, *a.g.e.*, s. 48.

<sup>211</sup> Ebu'l-Feth Osman İbn Cinni, *Sırru Sinâ'ati'l-i'rab*, thk.: Hasan Hindavi, Dimeşk, h.1405 (m. 1985), I, 337.

<sup>212</sup> İbn Malik, *a.g.e.*, s. 441.

<sup>213</sup> Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid el-Muberrred, *Kitabu'l-Muktedab*, thk.: Muhammed Abbas el-Halik Azime, Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, Kahire, 1994, IV, 276.

<sup>214</sup> Yusuf Doğan, “Tenvinin Kur'an Belağatındaki Yeri”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, s. 259; İbn Cinni, *a.g.e.*, III, 65.

Tenvîn kelimenin nekreliliğini gösterdiği gibi geniş bir belağı anlam alanına da sahiptir. Ancak genel olarak denilebilir ki tenvin, Türkçede ismin önüne getirilen “bir” lafzıdır.<sup>215</sup>

بَابٌ (bir kapı)

رَجُلٌ (bir adam)

شَجَرَةٌ (bir ağaç)

Nekre başına ال kabul edip, etmeme açısından iki çeşittir:

- Onlardan birincisi belirliliği etkileyen el takısını kabul eden nekredir.<sup>216</sup>

وَلَدٌ (bir çocuk) – أَوْلَادٌ (çocuk)

بَيْتٌ (bir ev) – أَلْبَيْتُ (ev)

دَفْتَرٌ (bir defter) – أَلدَّفَتَرُ (defter)

Yukarıda belirtilen nekre kelimelere el takısı getirilerek marife yapılabilir.

- İkincisi ise el takısını kabul etmeyen nekredir. Örneğin; sahiplik manasındaki دُو.<sup>217</sup>

“Mal sahibi bana geldi”

جَاءَنِي دُو مَالٍ

<sup>215</sup> el-Hac, a.g.e., s. 34.

<sup>216</sup> en-Nadiri, a.g.e., s. 140.

<sup>217</sup> en-Nadiri, a.g.e., s. 140.

دُو مَالِ kelimesi صَاحِب مَالِ manasındadır. دُو مَالِ nekre bir kelimedir, el takısı kabul etmez. صَاحِب kelimesi el takısı kabul eder.<sup>218</sup> Ancak, دُو ile yapılan belirlilik, اَل ile yapılan belirliliğe göre daha kapalı bir belirliliktir.<sup>219</sup>

Nekre isim, hem tekile hem de çoğula yönelik anlam ifade edilebilir. Tekil, ikil yahut çoğul nekre kullanımlarla, tayin ve tahsis olmaksızın herhangi bir tekil, ikil yahut çoğul kastedilebilir.

Tekil nekreye; اِنْسَانٌ, رَجُلٌ, اِمْرَاَةٌ (bir adam, bir insan, bir kadın),

İkil nekreye اِمْرَاتَانِ, رَجُلَانِ (iki adam, iki kadın),

Çoğul nekreye ise نِسَاءٌ, رِجَالٌ (adamlar, kadınlar) örnekleri verilebilir.

Zikredilen isimler ile herhangi bir kadın, erkek veya insan kastedilir, belirli birisi kastedilmez.

Bir cins/nevi mânâ içeren isimlere ise مَاءٌ, رِيحٌ, تُرَابٌ (su, toprak, rüzgar) isimleri örnek verilebilir.<sup>220</sup>

### 1.2.2. Nekrenin Çeşitleri

#### 1.2.2.1. Gerçek Nekre

Başka bir kelime veya terkible hususilik kazanmamış isimdir.<sup>221</sup>

herhangi bir yüzük

خَاتَمٌ

herhangi bir ağaç

شَجَرَةٌ

<sup>218</sup> İbn Akil, *a.g.e.*, s. 86.

<sup>219</sup> Candan, *a.g.e.*, s. 193.

<sup>220</sup> H. İbrahim Kaçar, “Arapça’da Nekre (Belirsiz İsim) Kullanımların Semantik Boyutu (Tenkir Üslubu)”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005/2, s.166-167.

<sup>221</sup> Çörtü, *a.g.e.*, s. 79.

### 1.2.2.2. Hususilik Kazanmış Nekre

Hususilik kazanma;

a- Sıfatla olur:

uzun elbise

تَوْبٌ طَوِيلٌ

تَوْبٌ kelimesi nekre bir kelimedir, ancak طَوِيلٌ kelimesi ile hususilik kazanmıştır.

b- İzafetle olur:

kapı anahtarı

مِفْتَاحُ بَابٍ

مِفْتَاحُ kelimesi nekre bir kelime olup, بَابٍ kelimesi ile izafet oluşturarak hususilik anlamı kazanmıştır.

c- Şibh-i izafetle olur:

Allah'ı bilmek hayırlıdır.

عَلِمَ بِاللَّهِ حَيْرٌ

cümlesinde عَلِمَ masdardır. Tenvin aldığı için şibhi fiil olmuş (fiil gibi amel etmiş), بِاللَّهِ mefulün bihi ile manası biraz daha belirli hale gelerek hususilik kazanmıştır.<sup>222</sup>

<sup>222</sup> a.g.e., s. 79.

## İKİNCİ BÖLÜM

### MARİFE VE NEKRELİĞİN ANLAM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bu bölümde cümle içerisinde geçen marife ve nekre kelimelerin anlam üzerinde yaptığı etkiye ayet, hadis ve Arapça kaynaklardan örnekler verilecektir.

#### 2.1. Marifeliğin Anlam Üzerindeki Etkisi

Marife çeşitleri ikinci bölümde verilmiş olup, sırasıyla anlamdaki belirlilik açısından örneklendirilecektir.

##### ■ Zamirler

Zamirlerin hiçbiri ister mütekellim, ister muhatab ve ister gâib olsun belirsizlikten uzak değildir. Bu nedenle belirsizliği ve kapalılığı ortadan kaldıran bir mercii olması gerekir. Mercii, zamirden kapalılığı gideren kelimedir.<sup>223</sup> Bu merci mefuz/açık olup zamirden önce söylenir ve zamire mutabık (uygun) olur.<sup>224</sup> Böylelikle anlamdaki kapalılık ortadan kalkmış olur. Zira zamirin döndüğü kelime olan merci de hata edilirse, zamirin manasını anlamaya çalışırken de hata etmiş oluruz. Zamirlerin mercileri isim olarak gelir.

“Hani o, gizlice Rabbine yalvarmıştı.”

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا<sup>225</sup>

Ayeti kerimedeki ھُ zamiri bir önceki ayette geçen زَكَرِيَّا kelimesine raci olarak, Hz. Zekeriyya'nın Rabbine seslendiği ifade edilmiştir.

“Âdem Rabbine isyan etti.”

وَ عَصَى آدَمُ رَبَّهُ<sup>226</sup>

Ayeti kerimedeki ھُ zamiri de أَدَمُ kelimesine raci olarak gelmiştir.

<sup>223</sup> Meşe, a.g.e., s. 467-468.

<sup>224</sup> Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyuti, *Mu`tereku'l-Akran fi İ'cazi'l-Kur'an, Daru'l-Fikri'l-A'rabi*, Beyrut, 1969, III, 575.

<sup>225</sup> Meryem Suresi, 19/3.

<sup>226</sup> Taha Suresi, 20/121.

“Adaletli olun, bu takvaya daha yakındır.”

إِعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى 227

Ayeti kerimede *هُوَ* zamirinin mercii *اعْدِلُوا* kelimesinden türeyen *الْعَدْلُ* kelimesidir. Çünkü zamirin merci, fiil geldiği durumlarda ona mastar takdir edilir.

قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا

“Korkanların içinden Allah’inkendilerine nimet verdiği iki adam şöyle demişti.”<sup>228</sup>Ayetteki *هُمَا* zamiri daha önce geçen *رَجُلَانِ* ismine racidir.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ 229

“Mü’min kadınlara da söyle, gözleriniharamdan sakınsınlar.” Ayetteki *هُنَّ* zamiri de *الْمُؤْمِنَاتِ* ismine raci olmaktadır.

Zamir, mercii müzekkerlik- müenneslik ve müfred-tesniye-cemi bakımlarından mutabık olur. Yukarıdaki ayetlerin ilkinde *عَلَيْهِمَا* mecurr muttasıl zamiri *رَجُلَانِ* kelimesine raci olarak tensiye müzekker gelmiştir. İkinci ayette ise *أَبْصَارِهِنَّ* kelimesindeki muttasıl zamir ise, *مُؤْمِنَاتِ* kelimesine raci olarak cemi müennes gelmiştir. Anlamda ise herhangi bir kapalılık söz konusu değildir.

Zamir bazen zorunluluk yoluyla merciiine delalet eder.

“Onu Kadir gecesinde indirdik.”

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ 230

<sup>227</sup> Maide Suresi, 5/8.

<sup>228</sup> Maide Suresi 5/23.

<sup>229</sup> Nur Suresi, 24/31.

<sup>230</sup> Kadr Suresi, 97/1.

Ayetinde هُ zamiri Kur'an'a delalet eder. Ancak, Kur'an kelimesi daha önce geçmediği halde indirilen şey vahiy/Kur'an olması nedeniyle zamirin merciinin Kur'an olduğu anlaşılmaktadır<sup>231</sup>. Yani anlam yine belirlidir.

Kur'ân-ı Kerim gereksiz uzatmalardan ve kullanımlardan uzak olduğu için birçok yerde isimlerin yerine zamirleri kullanmayı tercih etmiştir. Bu nedenle Kur'ân-ı Kerim'de zamirlerin kullanımına sıkça rastlanmaktadır.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

“Allah, onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.”<sup>232</sup>

Ayette هُمْ zamirinin yerine açık isim getirilseydi, cümle yirmi beş kelimededen oluşacaktı.<sup>233</sup> Çünkü ayetin öncesinde هُمْ gâib zamirine karşılık gelen birçok kelime vardır. Burada anlam zamirle tamamlandığından dolayı açık isim kullanılmamış ve kısaltma yapılarak<sup>234</sup> gereksiz tekrardan kaçınılmıştır.

“De ki O Allah birdir.”

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ<sup>235</sup>

Ayette هُو zamiri merciyle birlikte kullanılmış ve anlam pekiştirilerek muhatabın dikkati anlama daha fazla çekilmiştir.

أَعَالِيهَا مَرُّ الرِّيحِ النَّوَاسِمِ

مَشَيْنَ كَمَا اهْتَزَّتْ رِمَاحٌ تَسْفَهَتْ

“Kadınlar okların sallanışı gibi yürüdüler

Eğince uçlarını esen rüzgarlar...”<sup>236</sup>

<sup>231</sup> Çıkar, a.g.e., s. 172.

<sup>232</sup> Ahzap Suresi, 33/35.

<sup>233</sup> Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyuti, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, thk.: Mustafa Şeyh Mustafa, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 2008, s. 399.

<sup>234</sup> Meşe, a.g.e., s. 464.

<sup>235</sup> İhlas Suresi, 112/1.

Ğaylan b. Ugbe'nin bu beytinde مَشِيْنٌ kelimesindeki cemi müennes zamir ile yürüyenlerin kadınlar olduğu ifade edilerek anlam belirli hale getirilmiştir.

وَلَا تَوَيْهَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ<sup>237</sup>

“Anababasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır.” Ayetteki müfred müzekker gaib zamirinin mercii, ayetin öncesi ve sonrası dikkate alındığında, ölen kişi olduğu hemen anlaşılır.

Zamirin birden fazla işaret ettiği isim varsa en yakınında olan isme döner.

قَرَأْتُ مَجَلَّةً وَصَحِيفَةً ثُمَّ حَفَظْتُهَا

Bir dergi ve bir gazete okudum daha sonra onu (gazeteyi) ezberledim.

Bu cümlede هَا zamiri en yakın olan merciiye döner. Ancak bir karine veya belirtinin olması durumunda zamir uzak bir kaynağa da işaret edebilir.<sup>238</sup>

#### ■ Has (Özel) İsimler

Özel isimler, bir şeyi tam olarak diğerlerinden ayırarak belirli hale getirmesi açısından önem taşır. Dolayısıyla cümlede yer alan alemlerle kimden, hangi şeyden veya nereden bahsedildiği açık bir şekilde anlaşılır.

وَأَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا<sup>239</sup>

“Kitapta İdris'i de an, hakikaten o, pek doğru bir insandı ve bir peygamberdi.

<sup>236</sup> Abdullah b.Yûsuf b. Ahmed b.Abdullah b. Hişâm el-Ensârî, *Şerhu Şuzuri'z-Zeheb*, thk.: Muhammed MuhyiddînAbdulhamîd, el-Mektebetu'l Asriyye, Beyrut, 2011, s. 113.

<sup>237</sup>Nisa Suresi, 4/11.

<sup>238</sup> el-Galayani, *a.g.e.*, 1/129; Çıkar, *a.g.e.*, s. 172.

<sup>239</sup> Meryem Suresi, 19/56.

Ayeti kerimede geçen İdris kelimesi Arapça kökenli olmayan yabancı bir isimdir.<sup>240</sup> Yabancı asıllı ve özel isim olmasından ötürü gayr-ı munsarıftır, yani sonuna kesra ve tenvin gelmeyen isimlerdendir.

İdris ismi şahıs bildiren özel isimdir. Marife bir kelime olup, ayet okunduğunda kimden bahsedildiği açık şekilde anlaşılmaktadır.

وَقَدْ كَانَ مِنْهُمْ حَاجِبٌ وَإِبْنُ عَمِّهِ  
أَبُو جَنْدَلٍ وَالزَّيْدُ زَيْدُ الْمَعَارِكِ

“Zeyd’in kavgalarına Hacip, onun amcasının oğlu Ebu Cendel ve Zeyd katılmışlardı.”

el-Ehdal’in bu beytinde زَيْدُ özel ismi, elif lam ilaveli ve muzaf olarak gelmiştir.<sup>241</sup> Zeyd kelimesi mastar, yani türemiş bir isim olduğundan başına elif-lam eki gelebilen isimlerdendir. Hacip, Ebu Cendel ve Zeyd belli kişileri belirtmekte olup marifedir. Bu isimde başka kişilerin olması özel isim olmasına engel değildir.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرْتُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

بَصِيرًا<sup>242</sup>

Mekke’nin göbeğinde size onları yenmeyi nasip ettikten sonra onların ellerini sizin üzerinizden, sizin ellerinizi onların üzerinden çeken de O’dur. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

Ayette geçen Mekke ismi, Kur’ân-ı Kerîm’de 1 defa zikredilmiş olup<sup>243</sup>, Hz. Peygamberin doğup büyüdüğü, Kâbe-i Şerif’i içinde bulunduran ve Hac farızasının yerine getirildiği kutsal beldenin özel ismidir. Müenneslik özelliğinden dolayı gayr-ı munsarıftır.

<sup>240</sup> Mecduddîn Muhammed Firuzabadi, *Basairu Zevi’t-Temyîz fi Lataifi’l-Kitabi’l-Azîz, Daru’l-Baz, Beyrut, ts., s. 51.*

<sup>241</sup> en-Nadiri, *a.g.e., s. 154.*

<sup>242</sup> Fetih Suresi, 48/24.

<sup>243</sup> Muhammed Fuâd Abdulbaki, *el-Mu’cemu’l-Mufehres li Elfâzi’l- Kur’âni’l- Kerîm, Daru’l-Fikr, Beyrut, 2000, s. 846.*

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا<sup>244</sup>

“De ki, Yemin ederim, bu Kur’ân’ın bir benzerini ortaya koymak için ins ve cin bir araya gelip birbirine destek olsa dahi onun benzerini ortaya koyamazlar.”

Kur’ân Hz. Muhammed’e gönderilen kutsal kitabın özel ismidir. Kur’ân-ı Kerîm’de 58 yerde geçmektedir.<sup>245</sup> Kur’ân dışındaki hiçbir kitap bu isimle anılmamıştır.<sup>246</sup> Kur’an denilince akla başka bir kitap gelmez.

### ■ İşaret İsimleri

Bir şeyi veya bir şahsı göstermek için kullanılan işaret isimleri gösterdiği şeyi belirli hale getiren isimlerdir.

لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَرَأَيْنَاهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِّنْ حَشْيَةِ اللَّهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ<sup>247</sup>

“Şayet biz bu Kur’an-ı bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, onu Allah korkusundan titremiş ve paramparça olmuş görürdün. İşte bu misalleri insanlar düşünsünler diye veriyoruz.”

Ayet-i kerimede yakın için kullanılan işaret ismi هَذَا ve müfred- müzekker bir müşarun ileyh olarak الْقُرْآنُ kelimesi gelmiştir. Ayetin ilerleyen kısmında ise uzak için kullanılan işaret zamiri تِلْكَ ve gayri akıl çoğul olarak الْأَمْثَالُ gelmiştir. Müşarun ileyhi gayr-i akil olan isimlerin işaret isimleri müfred müennes olarak gelir. İşaret isimleriyle işaret edilen müşarun ileyhler muayyen hale getirilmiştir.

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سُوَاتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَلِكَ خَيْرٌ<sup>248</sup>

<sup>244</sup> İsra Suresi, 17/88.

<sup>245</sup> Abdulbâki, *a.g.e.*, s. 685.

<sup>246</sup> Ebû Mamer b. el-Musennâ et-Teymî, *Mecâzu'l-Kur'ân, Mektebetu'l-Hancı, Kahire, 1988, I/1.*

<sup>247</sup> Haşr Suresi, 59/21.

<sup>248</sup> A'raf Suresi, 7/26.

“Ey Adem oğulları! Size mahrem yerlerinizi örtecek giysi, süsleneceğiniz elbise yarattık. Takva elbisesi, işte o daha hayırlıdır.”

Ayeti kerimede uzak için kullanılan ذَلِكْ işaret isminin hemen öncesinde yer alan لِيَأْسُ التَّقْوَى kelimesi müşarun ileyh olarak gelmiştir. Zira işaret isimleri en yakınında bulunan isme raci olma açısından zamirlere benzemektedir.<sup>249</sup>

عَبْرَمَا أَحَدَتْ عَيْسَى بُنْعَمِرَ

بَطَلَ النُّحُو جَمِيعًا كَلُّهُ

فَهُمَا لِلنَّاسِ شَمْسٌ وَ قَمَرٌ

ذَاكَ إِكْمَالٌ وَ هَذَا جَامِعٌ

“Nahvin tamamı kayboldu İsa b. Ömer’in ortaya koyduğu hariç. Şu İkmal’dir. Bu da Cami. Bu ikisi insanların güneş ve ayıdır.”<sup>250</sup>

İsa b. Ömer es-Sekafi bu beytinde uzak için kullanılan ذَاكَ işaret ismi, إِكْمَالٌ müşarun ileyhi ile, yakın için kullanılan هَذَا işaret ismi ise جَامِعٌ müşarun ileyhi ile kullanıştır. İki işaret ismi de müfred müzekker olarak gelerek müşarun ileyhleriyle uyumlu halde kullanılmış ve onları belirli hale getirmiştir.

Takva işte buradadır.

التَّقْوَى هَهُنَا<sup>251</sup>

Hz. Peygamberin göğsüne işaret ederek söylediği bu hadis-i şerifte yakın bir yeri işaret etmek için kullanılan هُنَا işaret ismi, başına tenbih edatı هَا getirilerek kullanılmıştır.

<sup>249</sup> Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşeri, *el-Keşşâf an Haka'iki Gavâmizi't-Tenzil ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fi Vucûhi't-Te'vil*, Dâru'l-Ma'ârif, Beyrut, 2009, s. 360.

<sup>250</sup> Abdurrahman Fehmi Efendi, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, (haz. Hüseyin Elmalı ve Cüneyt Eren), Işık Akademi Yayınları, İzmir, 2005, s. 62.

<sup>251</sup> Mehmet Görmez ve diğerleri, *Hadislerle İslam*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013, VI, 415. (M6541 Müslim, Birr, 32)

## ■ Mevsul İsimler

Mevsul isim, kendisinden sonra gelen sıla cümlesi ile kendisinden önce gelen isimleri açıklayarak manayı belirli hale getirir.

“Mutlak hükümlerlik elinde olan Allah aşkıdır.”

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ<sup>252</sup>

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيُبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا<sup>253</sup>

“Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu deneyerek göstermek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur.”

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا<sup>254</sup>

“Yedi göğü birbiriyle tam bir uygunluk içinde yaratan O’dur.”

Yukarıda verilen Mülk surelerinin ilk üç ayetindeki الَّذِي hâss ism-i mevsulü, تَبَارَكَ fiilinde müstetir zamir olarak bulunan ve Allah lafzını ifade eden هُوَ zamirini, kendisinden sonra gelen sıla cümleleri ile açıklamıştır. İlk ayetteki sıla cümlesiyle Allah’ın evrendeki mutlak hükümlerliği ve her şeyin kendisinin kudretinde olduğu, sonraki ayette kimlerin kendi emir ve yasaklarına uyarak güzel ameller işleyeceğini ortaya çıkarmak için hayatı ve ölümü yarattığını, üçüncü ayette ise yedi göğü kusursuz, mükemmel bir düzen ve işleyişle yarattığı ifade edilmiştir.<sup>255</sup>

“Dini yalan sayanı gördün mü?”

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالذِّينِ<sup>256</sup>

“İşte yetimi şiddetle iten odur.”

فَذَلِكِ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ<sup>257</sup>

<sup>252</sup> Mülk Suresi, 67/1.

<sup>253</sup> Mülk Suresi, 67/2.

<sup>254</sup> Mülk Suresi, 67/3.

<sup>255</sup> Hayrettin Karaman ve diğerleri, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Yayınları, Ankara, 2012, V, 416.

<sup>256</sup> Maun Suresi, 107/1.

<sup>257</sup> Maun Suresi, 107/2.

“Ve yoksulu doyurmayı teşvik etmeyen!”

لَا يَخُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ<sup>258</sup>

Yukarıdaki ayetlerde الَّذِي ism-i mevsülü kendisinden sonra gelen sıla cümleleri ile müstetir zamir olan هُوَ ‘yi açıklamıştır. O, dini yalanlayan kişi olup, bunların kimler olduklarını ortaya koymak için bazı özelliklerine örnek vermiştir. Bunlar yetimi şiddetle iten ve yoksula yardım etmeyi teşvik etmeyenlerdir. Allahu Teala din gününü yalanlayanlar hakkında Hz.Peygamber dönemindeki inkârcıların toplumsal ahlâkla ilgili en belirleyici ve yıkıcı tutumları ile ilgili bu iki sıfatı zikretmekle yetinmiştir.<sup>259</sup>

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ<sup>260</sup>

“Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah’a yakınan kadının sözünü Allah elbette işitmiştir.”

Ayette müfred müennes olan ve o şey ki, o kadın ki anlamına gelen الَّتِي has mevsul isim gelmiştir. Akıl sahibi için kullanılan mevsul isim, cümle içerisinde muzafun ileyh olarak gelmiştir. Kendisinden sonra gelen sıla cümlesiyle anlama belirlilik kazandırmıştır.

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا<sup>261</sup>

“Rabbine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar halinde cennete sevkedilecekler.”

<sup>258</sup> Maun Suresi, 107/3.

<sup>259</sup> Fahrüddin er-Razi, *et-Tefsiru'l-Kebir*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1981, XXXII, 112.

<sup>260</sup> Mücadele Suresi, 58/1.

<sup>261</sup> Zümer Suresi, 39/73.

Ayette cemi müzekker olan الَّذِينَ mevsul ismi gelmiştir. الَّذِينَ sadece akıl sahibi varlıklar için kullanılır. Zira akılı olmayan şeyler için cemi müennes için kullanılan mevsul isimler kullanılır.<sup>262</sup>

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى  
أَرْبَعٍ<sup>263</sup>

“Allah hareket eden her canlıyı sudan yarattı. Bunlardan kimi karnı üstünde sürünür, kimi iki ayak üzerinde yürür, kimi de dört ayak üzerinde yol alır.”

Ayette دَابَّةٌ kelimesi yeryüzündeki bütün canlıları kapsamakta olup, akıllı varlıklar için kullanılan مَنْ müşterek mevsul isminin kullanılması, insan cinsi öne çıkarılarak (tağlib yöntemiyle) yapılmıştır.

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ<sup>264</sup>

“Sizde bulunanlar tükenip gider, ama Allah’ın katındakiler kalıcıdır.”

Ayette o şey ki manasına gelen ve çoğunlukla gayri akil için kullanılan مَا müşterek mevsul ismi gelmiş olup, doğrudan isim konumunda yer almıştır.

#### ■ Harf-i Tarifli (ال) İsimler

Marife denince akla ilk gelen, belirlilik ön takısı olan harf-i tariftir. Başına geldiği ismi belirli hale getirir.

“Hamd, âlemlerin rabbi Allah’a mahsustur.”

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ<sup>265</sup>

<sup>262</sup> el- Galayini, a.g.e., s. 98.

<sup>263</sup> Nur Suresi, 24/45.

<sup>264</sup> Nahl Suresi, 16/96.

<sup>265</sup> Fatiha Suresi, 1/1.

Her şükredenin şükrederken kullandığı ve yukarıdaki ayeti kerimede de geçen **الْحَمْدُ لِلَّهِ** lafzı hem şükürü, hemde medhi kapsar. **الْحَمْدُ** , Kur'an'daki ilk surenin ilk lafzıdır. Başına aldığı **أل** takısı ile umum ifade etmez. Anlam belirlidir. Hamde sebep olabilecek her şey Allah'a mahsustur. Hamdin mahiyeti, Allah'ın hakkı ve mülküdür.<sup>266</sup>

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا \* فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخَذًا

وَبَيِّنًا<sup>267</sup>

“Şüphesiz Firavun’a elçi gönderdiğimiz gibi size de hakkınızda tanık olacak bir elçi gönderdik. Firavun o elçiye karşı çıkmış, biz de onu ağır bir şekilde cezalandırmıştık.”

**أل** kelimesi ilk ayette nekre olarak gelmiş, sonrasında gelen ayette ise **أل** takısı alarak gelmiştir. Buradaki marifelik ikinci **رَسُولٌ** kelimesinin başındaki **أل** takısının ahd/önceki bilgi ifade etmesindedir. Çünkü burada **أل** takısı bir önceki ayette geçen **resul** ismini gösterir. İki kelime de delalet bakımından aynı olup, kastettiği peygamber Hz. Musa’dır. Ayette Hz. Musa ile Hz. Peygamber’in durumları ve dini tebliğ ettikleri kimselerden aldıkları tepkiler birbirine benzetilmiştir.<sup>268</sup>

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ<sup>269</sup>

“O ağacın altında sana yeminle bağlılık sözü verirken bu müminlerden Allah razı olmuştur.” Ayetinde **الْمُؤْمِنِينَ** kelimesi marife olup, Hudeybiye’de hayatları pahasına da olsa Hz. Peygamber’i destekleyeceklerine, savaşıldığı takdirde kaçmayacaklarına

<sup>266</sup> er-Razi, *et-Tefsiru'l-Kebir*, I, 224.

<sup>267</sup> Müzzemmil Suresi, 73/15-16.

<sup>268</sup> Karaman ve diğerleri, *a.g.e.*, V, 488.

<sup>269</sup> Fetih Suresi, 48/18.

yemin eden sahabiler ifade edilmektedir.<sup>270</sup> الشَّجَرَةَ kelimesi de yine marifelik bildirmekte olup, başındaki ال takısı lâm-ı ahd-i zihnidir. Yani kelimenin anlamı zihnen bilinmektedir. Çünkü o ağacı müminler bilmektedirler.

“O korkunç ses! Nedir o dehşetli ses!”

أَلْفَارِعَةُ \* مَا أَلْفَارِعَةُ<sup>271</sup>

فَرَعٌ kelimesi sözlükte şiddetle vurmak, çarpmak anlamlarına gelen فَرَعٌ kökünden türemiştir. Arapça’da büyük felaket ve belaya da فَرَعَةٌ denir. Dehşet verici halleriyle kalplere korku salması ve o gün suçlular cezaya çarptırıldığı için فَرَعَةٌ kelimesinden kıyamet anlaşılmaktadır.<sup>272</sup>

“İnsan gerçekten ziyandadır.”

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِفِي حُسْرٍ<sup>273</sup>

Ayetteki إِنْسَانٌ kelimesi başına cins bildiren اَلْ almıştır. Lafız olarak marife, anlam bakımından ise belirli bir kişiyi değil, cinsi ifade etmektedir. Cins belirten اَلْ takısı tam marifelik değil, sadece hususilik kazandırdığından burada الْإِنْسَانَ ismi nekreye yakın bir isimdir.

#### ■ Marifeye Muzaf Olan İsimler

Marife bir isme muzaf olarak gelen nekre isimler, izafetle belirlilik anlamı kazanırlar.

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ الْفَائِزُونَ<sup>274</sup>

<sup>270</sup> Karaman ve diğerleri, *a.g.e.*, V, 75.

<sup>271</sup> Karia Suresi, 101/1-2

<sup>272</sup> Karaman ve diğerleri, *a.g.e.*, V, 675.

<sup>273</sup> Asr Suresi, 103/2.

<sup>274</sup> Haşr Suresi, 59/20.

“Cehennemliklerle cennetlikler bir değildir. Muratlarına erecek olanlar ancak cennetliklerdir.” Ayetinde أَصْحَابُ النَّارِ ve أَصْحَابُ الْجَنَّةِ isim tamlamaları bulunmaktadır.

Arkadaş, emanetçi, taraftar gibi anlamlara gelen أَصْحَابُ kelimesi tek başına nekre bir kelime olmasına rağmen marife bir kelimeye muzaf olduğu için anlam belirli hale gelmiştir.

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِئْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْبُعْثِ<sup>275</sup>

“Kendilerine bilgi ve iman verilenler ise şöyle derler: "Andolsun ki siz, Allah'ın yazısına uygun olarak yeniden dirilme gününe kadar kaldınız.”

Bu ayette كِتَابِ اللَّهِ ve يَوْمِ الْبُعْثِ kelimeleri isim tamlaması olarak gelmiştir. يَوْمِ kelimesi tek başına kullanıldığında herhangi bir gün manasına gelirken marife olan الْبُعْثِ kelimesine muzaf olarak gelmiş ve anlam belirli hale gelmiştir. كِتَابِ kelimesi de aynı şekilde herhangi bir kitap anlamına gelirken اللَّهُ lafzına muzaf olarak gelmiş ve anlam belirli hale gelmiştir.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ<sup>276</sup>

“Allah’tan başka varlıkların korumasına sığınanların durumu, örümceğin durumuna benzer.” Ayetinde مَثَلِ kelimesi tek başına nekre bir kelime iken الْعَنْكَبُوتِ kelimesine muzaf olarak gelmiştir. Allah’tan başka varlıkları ilah edinip sığınanların durumu, ayetin devamında da belirtildiği gibi yuvaların en çürüğü olan örümceğin yuvasına sığınmaya benzetilmiş ve anlam belirli hale gelmiştir.

“Ki O (Allah), göklerin ve yerin mülkü O'nundur.”

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ<sup>277</sup>

<sup>275</sup> Rum Suresi, 30/56.

<sup>276</sup> Ankebut Suresi, 29/41.

<sup>277</sup> Buruc Suresi, 85/9.

السَّمَوَاتِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ifadesi isim tamlaması olarak gelmiştir. مُلْكُ kelimesi السَّمَوَاتِ kelimelerine muzaaf olarak gelerek anlamı belirli hale gelmiştir. Göklerin, yerin ve onların içinde bulunan herşeyin sahibi anlamına gelmektedir.<sup>278</sup> Göklerin ve yerin maliki Allah-u Teala, dilemesi halinde herşeyi yok edebilir. Bu da, O'nun mülk ve hükümrancılığın tam ve mükemmel oluşuna işarettir.<sup>279</sup>

#### ■ Nekre-i Maksude

Nida edilen varlık belirli bir kişi olduğundan bu tür isimler, başına nida edatı olarak anlamı belirli hale gelen nekre isimlerdir. Lafzen nekre olsa da anlam olarak marife kabul edilirler.

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ<sup>280</sup>

“Biz de, “Ey ateş” dedik, İbrahim için serin ve zararsız ol!”

نَارُ (ateş) kelimesi tek başına nekre bir kelimedir. Ancak ayette herhangi bir ateş değil, kavminin Hz.İbrahim'i yakmak için yaktıkları ateş kastedilmiştir. Dolayısıyla نَارُ kelimesi başına gelen nida edatıyla belirli hale gelmiştir.

يَا لَيْلُ طُنْ يَا نَوْمُ زُلْ يَا صُبْحُ قِفْ لَا تَطَّلِعْ<sup>281</sup>

Ey gece uza! Ey uyku git, yok ol! Ey sabah dur, doğma!

Bu beyitte de لَيْلُ (gece) , نَوْمُ (uyku) , صُبْحُ kelimeleri gayr- akil olup, nekredir. Ancak başlarına gelen nida edatlarıyla belirlilik anlamı kazanmışlardır.

<sup>278</sup> Ebu'l-Fida', İsmail b. Ömer İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Beyrut, 1994, IV, 494.

<sup>279</sup> er-Razi, *et-Tefsiru'l-Kebir*, XXXII, 121.

<sup>280</sup> Enbiya Suresi, 21/69.

<sup>281</sup> Hasan, *a.g.e.*, IV, 6.

وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَّمَاءُ اقْبَلِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ

الطَّالِمِينَ<sup>282</sup>

“(Sonra) "Ey toprak suyunu yut! Ey gök sen de tut! " denildi. Su çekildi; hüküm yerini buldu; gemi Cûdî'nin üzerine oturdu; "Zalimlerin topunun canı cehenneme!" denildi.”

Ayeti kerimede de اَرْضُ ve سَّمَاءُ kelimeleri nekre kelimeler olup, başına gelen nida edatıyla marifelik anlamı kazanmıştır.

## 2.2. Nekreliğin Anlam Üzerindeki Etkisi

Kendisine benzerlik gösteren çeşitleri arasında mahiyeti belirli olmayan nekre isimler, marife isimlerin tam tersidir.

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَلُكُمْ<sup>283</sup>

“Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve gökyüzünde iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi sizin gibi topluluklardır.”

Ayetinde دَابَّةٍ herhangi bir yürüyen hayvan, طَائِرٍ herhangi bir kuş, أُمَّمٌ herhangi bir topluluk anlamına gelmektedir. Bu kelimeler herhangi bir ferde delalet etmeyip, umum ifade eden kelimelerdir. Yani yeryüzündeki herhangi bir kuş ayetteki طَائِرٍ kelimesini doğrular. Dolayısıyla bu kelimeler anlamda belirlilik olmadığı ve tenvin aldığı için nekredirler.

وَأَنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ<sup>284</sup>

<sup>282</sup> Hud Suresi, 11/44.

<sup>283</sup> Enam Suresi, 6/38.

<sup>284</sup> Bakara Suresi, 2/23.

“Kulumuza indirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz onun benzeri bir sûre de siz getirin.”

Kur’ân-ı Kerîm’in inkârcılara meydan okuduğu bu ayeti kerimede رَبِّ herhangi bir şüphe anlamına gelmekte olup, nekre kelimedir.

إِنَّ زُلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ<sup>285</sup>

“Kıyamet sarsıntısı gerçekten büyük bir olaydır.” Ayetinde شَيْءٌ herhangi bir olay, şey anlamına gelmektedir. Bunlar ve başka örneklerde görülebileceği gibi çok zaman anlama kuvvet, vurgu, dikkat ve önem kazandırmak için isimler nekre olarak kullanılır. Arap dilinde bilinen ifade şekillerinden biri de budur. Kimse bunu yutmaz! Şeytanın aklına bile gelmez! Korkunç mu korkun olay! Zehreri bir gün! Örneklerinde görüldüğü gibi Türkçe’de de bunun örnekleri çoktur.

---

<sup>285</sup> Hac Suresi, 22/1.

## SONUÇ

Arapçada anlamın doğru olarak anlaşılabilmesinde marifelik ve nekrelilik büyük önem taşımaktadır. Marife, belirli bir şeyi ifade eden isimlerdir. *Zamir, özel isim, işâret isimleri, mevsul isimler, başına lam-ı tarif gelen isimler, marifeye muzaf olan isimler ve nekre-i maksude* olmak üzere 7 çeşittir. Bu isimler kendi içinde bölümlere ayrılmakta, farklı özellikleri bulunmakta ve anlama etki etmektedir.

Bunlardan zamir, bir ismin yerini tutan kelime çeşididir. Lafızda görünen zamirlere bariz zamir, zihnen var olduğu kabul edilen zamirlere ise müstetir zamir denir. Bariz zamirler kelimeye bitişik ve ayrı olma bakımından muttasıl ve munfasıl olarak ikiye ayrılır. Munfasıl zamirler cümle içerisinde merfu ve mansub konumunda bulunabilirken, muttasıl zamirler bunlara ek olarak mecrur olarak da bulunabilmektedir.

Has (özel) isimler, diğer varlıklar içinde tam bir benzeri olmayan yahut yalnız bir varlığı, kişiyi gösteren varlıkların kendilerine özel isimleridir. Bunlar مُحَمَّدٌ gibi kişi isimleri ve حَلْبٌ gibi belde, dağ vb. isimleri kapsayan şahıs bildiren has isimler ve aslan için kullanılan أُسَامَةُ, Eski Mısır Kralları için kullanılan فِرْعَوْنُ vb. isimleri kapsayan cins bildiren has isimlerdir.

İşâret isimleri, bir şeyi veya bir şahsı göstermek için kullanılan isimler olup, yakın, orta uzak, uzak ve mekan için kullanılan çeşitleri vardır.

Mevsul isim, kendisinden sonra gelen sıra cümlesi ile birlikte kendisinden önce gelen isimleri açıklayarak manayı belirli hale getirir. Müfred, tesniye, cem'i, müzekker ve müennesi için başka başka lafızlar kullanılan has mevsul isimler ve tek bir lafız kullanılan müşterek mevsul isimler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Bunlar dışında belirlilik ön takısı olan harf-i tarif alan isimler, marife bir isme muzaf olarak gelen nekre isimler ve başına nida edatı alarak anlamı belirli hale gelen nekre isimler de marife çeşitleri arasındadır.

Marife isimlerin tam tersi olan nekre isimler ise, kendisine benzerlik gösteren çeşitleri arasında mahiyeti belirli olmayan, muayyen bir ferde delâlet etmeyip, umum ifade eden isimlerdir. Nekrenin, gerçek nekre ve hususilik kazanmış nekre çeşitleri vardır.

Görüldüğü gibi marifelik ve nekrelik, kapsadığı türlerden her biri için ayrı bir çalışma konusu oluşturulabilecek kadar geniş bir konudur. Kur'an ayetlerinin doğru tespit edilip yorumlanabilmesi, ayetlerden dinsel hükümlerin çıkarılabilmesi açısından bu türlerin her birinin bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü ifadelerin doğru aktarılabilmesi için bilinen şeyler üzerinden hitap etmek gerekir. Yoksa, anlamdaki belirsizlik ve kapalılık, yanlış anlam ve hükümlerin çıkarılmasına neden olur. Bu nedenle ayetlerin, hadislerin ve Arapça yazılan eserlerin doğru anlaşılabilmesi için genelde Arapçanın, özelde marifelik-nekreliğin bilinmesi son derece önemlidir.

## KAYNAKÇA

*Kur'an-ı Kerim.*

Abdulkaki, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l- Kur'âni'l- Kerîm, Daru'l-Fikr*, Beyrut, 2000.

Aydın, İsmail, "Kur'an'la İlgili İlk Filolojik Çalışmaların Tefsir İlmi Açısından Değerlendirilmesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2011, cilt:11, s. 1, 37-63.

Ayid, Ahmed ve diğerleri, *el-Mu'cemu'l-Arabiyyu'l-Esasi*, Larus Yayınevi, Kahire, 1989.

Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Basımevi, Ankara, 1986.

Bolay, M. Naci, "Delalet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 1994, IX, 119.

Bolelli, Nusretin, *Arapça Dilbilgisi Nahiv- Sarf ve Terimleri*, Yasin Yayınevi, İstanbul, 2006.

el-Cami, Abdurrahman b. Ahmet, *el-Fevâidu'z-Ziyâiyye*, (1. Baskı), thk.: Ahmet Azvu İnaye, Ali Muhammed Mustafa) Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 2009.

Candan, Abdulcelil, "Kur'an Neden Arapça İndirildi? (Gerekçeler ve Amaçlar Üzerine Bir Deneme)", *EKEV Akademi Dergisi*, 2006, sayı:26, 33-50.

Çıkar, Mehmet Şirin, "Arap Gramer İlminde Zamir/Adılın Zikri Konusu Üzerine", *Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14-15. sayı, 2011, 167-175.

Çögenli, M. Sadi, *Âyet ve Hadis Örneklili Arapça Dilbilgisi Sarf*, Cantaş Yayınları, İstanbul, 2010, 2. Baskı.

Çörtü, Mustafa Meral, *Arapça Dilbilgisi (Nahiv)*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2007.

el-Curcani, Ali b. Muhammed eş-Şerif, *Kitâbu't-Ta'rifât*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşli, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 2007, 2. Baskı.

Dağ, Mehmet, "Dil ve Belağat Açısından Kur'an Ayetlerinde Nida", *Ekev Akademi Dergisi*, 2008, Sayı:34, 121-148.

Deliçay, Tahsin, Koç, Sadık, "Arap Dilinde Harf-i Ta'rif", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, 2002, sayı: 2, XII, 191-210.

Doğan, Candemir, *Arapça İsim-Sıfat Tamlamaları ve İsim Cümlesi Kurulumu*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2012.

Doğan, Yusuf, "Tenvinin Kur'an Belağatındaki Yeri", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, 257-308.

Ebû Ubeyde, Mamer b. el-Musennâ et-Teymî, *Mecâzu'l-Kur'ân, el-Mektebetu'l-Hancı*, Kahire, 1988.

Ebû Zehra, Muhammed, *İslâm Hukuku Metodolojisi*, trc: Abdulkâdir Şener, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1973.

Erdem, M., Deliçay, T., "Mantık, Belâgat ve Usûl-ü Fıkıh İlimleri Arasında Ortak Bir Kavram Olarak "Delâlet", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 2, Sayı:1, Bahar 2002, s. 171-180.

Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1984.

Eryılmaz, Mesut, *Kur'an Arapçası (Temel Arapça Bilgisi 1)*, Birleşik Kitabevi, Ankara, 1990.

el- Ezherî, Şeyh Halid b. Abdullah, *Şerhu't-Tasrih ale't-Tavdih*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, thk.: Muhammed Basî'l-Uyunu's-Sud, Beyrut, 2011.

Fehmi Efendi, Abdurrahman, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, (haz. Hüseyin Elmalı ve Cüneyt Eren), Işık Akademi Yayınları, İzmir, 2005.

el-Ferahidi, el-Halil b. Ahmed, *Kitabu'l-Huruf ve'l-Edevât*, Daru'l-Kutub, Londra, 2004.

Firuzabadi, Mecduddîn Muhammed, *Basairu Zevi't-Temyîz fi Lataifi'l-Kitabi'l-Azîz, Daru'l-Baz*, Beyrut, ts..

el-Galayini, Mustafa, *Câmiu'd-Durûsi'l-Arabiyye*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, 1993.

George Şahin Atıyye, *Sullemu'l-Lisan fi's-Sarf ve'n-Nahv ve'l-Beyan*, Beyrut, Daru Reyhani, 4. Baskı.

Günday, Hüseyin, Şahin, Şener, *Arapça Dilbilgisi (Sarf Bilgisi)*, Alfa Yayınları, İstanbul, Ekim 2008.

Gündüzöz, Soner, "Arapçada Kültür-Dil İlişkisi: Arapça'nın Yapılanması ve Algılanmasında Etkili Öğeler", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi V*, 2005, Sayı: 2, 215-229.

Gürkan, Nejdî, "Arapça'da "El" Takısı ve Fonksiyonları", *EKEV Akademi Dergisi*, Kış 2004, sayı:18, 357-374.

Gürsoy, Yakup, Taşkan, Kenan, *Temel Kaideleriyle Arapça Sarf-Nahiv*, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1971.

Görmez, Mehmet ve diğerleri, *Hadislerle İslam*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2013.

el-Hac, İbrahim, *Nahiv Tercemesi*, Mahmut Bey Matbaası, İstanbul, 1887.

Hanbelizade Muhammed Şakir, *Temrinli ve İrablı Lisan-ı Arabi*, Kader Matbaası, İstanbul, h.1329 (m. 1911), 14.

Hasan, Abbas, *en-Nahvu'l-Vafi*, Daru'l-Maarif bi Mısır, Kahire, 1974.

el-Haşimi, es-Seyyid Ahmed, *el-Kavaidu'l-Esasiyye li'l-Lugati'l-Arabiyye*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut-Lübnan, ts..

Hazer, Dursun ve diğerleri, *İlahiyat Fakülteleri İçin Arapçaya Giriş*, Grafiker Yayınları, Ankara, Eylül 2012.

İbn Akil, Bahauddin Abdullah, *Şerhu İbn Akil*, thk.: Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, 1988.

İbn Cinnî, Ebu'l-Feth Osman, *el-Hasais*, thk.: Muhammed Ali en-Neccâr, el-Mektebetu'l-İlmiyye, Kahire.

\_\_\_\_\_, *Sırru Sinâ'ati'l-İ'rab*, thk.: Hasan Hindavi, Dimeşk, 1985/1405.

İbn Hişam el-Ensari, Ebu Muhammed Abdullah Cemaluddin, *Şerhu Katri'n-Neda ve Belli's-Sada*, thk.: Muhammed Muhyiddin Abdu'l-Hamid, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, 1994.

\_\_\_\_\_, *Şerhu Şuzuri'z-Zehab*, thk.: Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, 2011.

\_\_\_\_\_, *Muğni'l-Lebib an Kutubi'l-Earib*, thk. ve şerh.: Abdullatif Muhammed el-Hatip, Matabiu's-Siyase, Kuveyt, 2000.

İbn Kesir, Ebu'l-Fida', İsmail b. Ömer, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Beyrut, 1994.

İbn Malik, Cemaleddin Muhammed b. Abdullah, *Şerhu't-Teshil*, thk.: Abdurrahman es-Seyyid, Muhammed Bedevi el-Mahtun, Hicr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, Cize, 1990.

İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemaleddin Muhammed b. Mukerrem, *Lisanu'l-Arab*, Daru'l-Maarif, Kahire, ts..

İbnu's-Serrac, Ebu Bekir Muhammed b. Sehl el-Bağdadi, *el-Usul fi'n-Nahv*, thk.: Abdu'l-Huseyn el-Fetli, Muessesetu'r-Risale, Beyrut, 1985.

el-İsfehânî, Ebu'l-Kasım el-Huseyn İbn Muhammed Rağib, *el-Mufredât fi Garibi'l-Kur'an*, Daru'l-Mearif, Kahire, 1961/1381.

İvaz, Ahmed Abdu't-Tevvab, *Murşidu't-Tullab ile'n-Nahvi ve'l-İ'rab*, Daru'l-Fazile, Kahire, 1996.

Kaçar, H. İbrahim, "Arapça'da Nekre (Belirsiz İsim) Kullanımların Semantik Boyutu (Tenkir Üslubu)", *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005/2, 165-184.

Karaman, Hayrettin ve diğerkleri, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Yayınları, Ankara, 2012.

Kayapınar, Mustafa, "Belağattan Nida Üslubu", *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, Cilt:15, Sayı:2, 159-166.

Kılıç, Hulusi, "Sarf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 2009, XXXVI, 136-137.

Kızıklı, Zafer, "Arapça'da Dil Bilimlerinin Tarihsel ve Kavramsal Temelleri", *Ekev Akademi Dergisi*, Sayı:30, Ankara, 2007, 249-262.

Koca, Ferhat, "Has", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 1997, XVI, 264-267.

Koçak, İnci, *Arapça Dilbilgisi (Sözdizimi)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1992.

Maksudoğlu, Mehmet, *Arapça Dilbilgisi*, İFAV Yayınları, İstanbul, 1999.

Mecmau'l-Lugati'l-Arabiyye, *el-Mu'cemu'l-Vasit*, Mektebetu's-Şuruk Devliyye, Kahire, 2004.

Meşe, Ramazan, Gaib Zamirinin Mercii ve Tespitinin Meallere Yansımaları, *Bilimnam Düşünce Platformu XXX*, 2016/1, 461-492.

el-Mubberred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*, thk.: Muhammed Abbas el-Halik Azime, Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, Kahire, 1994, cilt: 4, s. 276.

el-Muradi, İbn Ummi Kasım, *Tavzihu'l-Mekasid ve'l-Mesalik bi Şerhi Elfiyeti İbn Malik*, thk.: Abdurrahman Ali Suleyman, Daru'l-Fikri'l-Arabi, Kahire, 2001.

Mütercim Asım Efendi, *el- Okyanusu'l-Basid fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit*, Kamusu'l-Muhit Tercümesi, nşr: Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Kurumu Eserler Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2014.

en-Nadiri, Muhammed Esad, *Nahvu'l-Lugati'l-Arabiyye*, Daru'l-Asriyye, Beyrut, 2007.

Özdoğan, M. Akif, "Arap Dilinde Münada ve İşlevleri", *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 26, Kahramanmaraş, 2015.

er-Razi, Kutbeddin, *Levamiu'l-Esrar fi Şerhi Metaliu'l-Envar*, İstanbul, 1303.

er-Razi, Fahrudin, *et-Tefsiru'l-Kebir*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1981.

Sarmış, İbrahim, *Metin ve Alışturmalarla Uygulamalı Arapça Dilbilgisi*, Esra Yayınları, Konya, 2011.

es-Sekkaf, Muhammed Reşad b. Ahmed b. Abdurrahman, *et-Takriratu'l-Behiyyetu ala Metni'l-Acurrumiyye*, Daru'l-Minhac, Cidde, 2011.

Sibeveyhi, Ebu Bişr Amr Bin Osman Kanber, *el-Kitab*, thk. ve şerh.: Abdusselam Muhammed Harun, Matbaatu'l-Medeni, Kahire, 1998.

es-Suyuti, Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr, *Mu'tereku'l-Akran fi I'cazi'l-Kur'an, Daru'l-Fikri'l-A'rabi*, Beyrut, 1969.

\_\_\_\_\_, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, thk.: Mustafa Şeyh Mustafa, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 2008.

Şa'ban, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları (Usulu'l-Fıkh)*, trc. İbrahim Kafi Dönmez, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, Ekim 2010.

Şimşek, Mehmet Ali, "Arap Dilinde Zâid Edatların İletişim Değeri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2001, Cilt:V, Sayı:2, 381-397.

et-Taftazani, Saadettin, *el-Mutavvel*, Şeriket-i Sahafiye-i Osmaniye Matbaası, İstanbul, 1309.

et-Tehanev'i, Muhammed b. Ali b. Muhammed Hamid b. Muhammed, *Keşşafu Istilahati'l-Funun ve'l-Ulum* (thk. Ali Dahrûc), Mektebet-u Lubnan Naşirun, Beyrut, 1996.

Uzun, Tacettin ve diğerleri, *Anlatımlı Arapça*, Sebat Ofset Baskı, Konya, Ağustos 2005.

Yakub, Emil Bedi', *Mevsuatu Ulumi'l-Lugati'l-Arabiyye*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2006, cilt:8-9.

ez-Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Muhammed, *el-Mufassal fi İlmi'l-Luğa, Daru İhyai'l-Ulum*, Beyrut, 1990.

\_\_\_\_\_, *el-Keşşâf an Haka'iki Gavâmizi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvil fi Vucûhi't-Te'vil*, Dâru'l-Ma'ârif, Beyrut, 2009.

Zihni, Mehmed, *el-Muktedap fi Kavâidi'n-Nahv*, İstanbul, 1981.

 KONYA	T.C. NECETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--------------------------------------------------------------------------------------------	------------------------------------------------------------------------------	------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

## Öz Geçmiş

Şeyda Hanım YİĞİTER, 18 Eylül 1990 yılında Ankara’da doğdu. İlkokulu Ülkü Akın İlköğretim okulunda, ortaokulu Ahmet Barındırır İlköğretim okulunda okuduktan sonra Tefik İleri İmam Hatip Lisesinden 2004 yılında mezun oldu. Mezun olduğu sene Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandı. Yatay geçiş yaptığı Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2008 yılında mezun oldu. Aynı sene Ankara’nın Haymana İlçesine bağlı bir köyüne Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenini olarak atandı. Burada iki sene öğretmenlik yaptıktan sonra Haymana Anadolu İmam Hatip Lisesinde Müdür Yardımcılığı, Müdür Başyardımcılığı ve Müdürlük görevlerinde bulundu. 2018 Mart ayında Ümitköy Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Fen ve Sosyal Bilimler Proje Okulunda Müdür Yardımcısı olarak göreve başlayan Şeyda Hanım, evli ve bir çocuk annesidir.